

Artà

PREMSA
CORONA

ANY VI • NÚM. 52 • SEGONA ÈPOCA • PERIÒDIC INDEPENDENT D'INFORMACIÓ LOCAL • OCTUBRE 1990

SES PRESSES DE DARRERA HORA

(O quan un no pense en res)

Ma ve amb presses direcció
perquè li entregui es papers,
lo que es diu es borrador,
per tencar ja s'edició,
de sa revista, aquest mes.

I a jo, que no hi havia pensat,
m'han fuit ses ganes de riure,
dons per molt que m'he esforçat
donant voltes a nes cap
no sé de què tenc a escriure.

I es que avui, que ja es demà,
(es calendari no espera),
n'Arturo es presentarà
perque li entregui, en mà,
es coverbos del Sant Pere.

Escrivint desde Ciutat
sovint sol estravenir
trobar-me desconectat
de tota actualitat
que és notici per aquí.

Crec que podria xerrar
de tots aquells animals
que han conseguit devastar
mitja comarca d'Artà
amb incendis forestals.

O de'n Guerra i es germà,
i es despatx de germanies...
i es que posats a pensar
mai mos falten per tractar
mil i una porqueries.

Mentre tant, pardalatjant,
i com qui no vol sa cosa,
jo vaig seguint endavant
i poc a poc vaig pensant
que podré acabar sa glosa.

I crec ja que l'he acabada,
contau, doncs, si no són vuit;
ja he conclos sa glosada:
crec, per aquesta vegada,
que he solventat es descuit.

SANT PERE

Sa Colònia de Sant Pere ha sofert les investides dels seregalls d'Es Parral i es demes que conformen la seva orografia. No cuida prou aquest indret orgull de la nostra ribera amb una personalitat que transmeteix als seus habitants.

Convendria cuidar millor aquest tresor d'armonia i pau que es Sa Colònia.

Artà

Maquetatge i dibuix: ARPO

Fotografia: JULIO INFANTE

Repartidor: JUAN BUJOSA TOUS

Coordinació:

JUAN TERRASA SANCHO

JUAN BUJOSA TOUS

Coordinació Palma: MIQUEL LLODRÀ

Redacció: PEPE MISLATA, TOMEU FEMENIES SARD, BIEL TOUS, JOSÉ CANTÓ PLANISI, SERAFÍ GUISCAFRE GENOVART, ANTONIO GINARD CANTÓ, M.ª ANGELES PIÑEIRO, MANUEL MASSANET FORNERS

Col·laboradors:

JOSEP MELIÀ, SANTIAGO PERELLÓ, MIQUEL MOREY LLITERAS, BONET DE SES PIPES, MIQUEL BOTA TOTXO UN DE FORA POBLE

Pseudònims:

ES SANTANYINER, EN PINXO DE SON RECUIT, EL TÍO EUFRASIO

Administració: R.S.N.

Administració i cobrança:
MARIA DURÁN DANÚS

Direcció Artà:
CARRER CARDENAL DESPUIG, n.º 8-10
TELS.: 56 20 05 - 56 26 52

Publicitat: Tel.: 56 26 52 - 56 20 05

ARTÀ: No se responsabiliza de la opinió, de los conceptos vertidos por sus colaboradores, ni se identifica necesariamente con ellos. La opinión de la Revista se expresa únicamente a través del artículo editorial.

Dipòsit Legal P.M. 203-1983

Impressió: Impremta POLITÈCNICA
C/ Troncoso, 3. Tel.: 71 26 60. 07001 Palma

Ses presses de darrera hora, 221 • Editorial: Fuego y agua, 222 • En Pinxo de Son Recuit, 223 • La forja de Sarasate / Consultori Atès, 224 • Sa Colònia de Sant Pere / Jordi Guillem Bosch, 225 • Casos y cosas del Comisario Castell, 226 • Històries d'Es Sautonar: Carreres de cavalls, 227 • Poetes i glossadors, 228 • Corcadissa d'antanyia, 229 • «Una bala entre los ojos», 230-231 • Noticias, 232-233 • Onomàstiques, 234-235 • Quatre esquitxos sobre la nostra llengua, 236 • Maria Antònia Salvà, mestre del llenguatge, 237 • «L'empremta del Sesgo», 238 • Municipalleries / Ciclismo / Socials, 239 • Hípicas, 240.

EDITORIAL

Aspecto de los campos artanenses inundados.

FUEGO Y AGUA

(Catástrofes)

Antagónicos por principio estos dos elementos han assolado nuestro término municipal en breve espacio de tiempo.

Queríamos referirnos a las formas y sistemas de combatirlos para analizar las deficiencias halladas y las labores que resultaron positivas y que evitaron a no dudar lo que hubiera podido ser un infausto siniestro de dolorosas consecuencias.

En efecto la previsora limpieza de los cauces de nuestros torrentes impidieron su desbordamiento y si bien no evitaron en ciertas zonas urbanas, la inundación localizada, fue en un porcentaje bastante reducido de la totalidad del municipio.

Dejamos sin calibrar los daños en la **Colònia** por desconocimiento del estropicio. Nuestro corresponsal en próxima edición creemos los hará públicos.

Aquí, en el pueblo no olvidemos que la Plaza del Conquistador y «Na Batlessa» son los cauces naturales de las aguas que bajan de Na Caragol y Es Collet. Que la naturaleza se reserva el usufructo de sus necesidades espontáneas y tanto la antigua Central, hoy Club de la Tercera Edad, como sus aledaños pagarán de vez en cuando la osadía de asentarse en pejugales impropios a menos que al edificar se hubiera tenido la precaución de dotar la zona de un desagüe suficiente que debería cuidarse con un mantenimiento esmerado y previsor.

Estamos de acuerdo con la actitud del alcalde en cuanto a oponerse a la instalación de un centro meteorológico en la cima de «S'Atalaia Freda». Es inútil predecir la gota fría si no se tienen medios de luchar contra ella y en Artà desde 1914 con el cordónazo de San Francisco estamos al cabo de la calle en lo que se refiere a las alertas. Anualmente estamos expuestos a la inundación. Por instinto de conservación estamos en alerta dos, desde San Roque a la Concepción.

No tan positiva parece la labor de los responsables en lo que se refiere al fuego.

Es como una maldición bíblica y la creación del Instituto para la Conservación de la Naturaleza (Icona) ha representado para Artà ser el blanco de este anatema.

¿Puede darse mayores pruebas de ineptitud, que la que está dando esta Institución?

¿Qué es lo que defiende?

¿Qué es lo que conserva?

A raíz del fuego en Aubarca pudimos constatar sobre el terreno la inutilidad de su gestión. El desconocimiento absoluto del tratamiento de la ignición, al permitir que el incendio saltara por «Ses Esglesies Noves» a Es Barracar y Es Caló, cuando con dos hombres y unas ramas de pino hubieran sido suficientes para evitarlo.

Pero el último incendio, que ha calcinado prácticamente el escaso bosque que quedaba, ha confirmado que nuestras apreciaciones eran demasiado optimistas. Contando con tanques de agua no puede permitirse que el fuego salte el camino D'Aubarca, Es Salt d'Es Cavall, Es Cabriders, es camí d'ets Horts Vells ni que se propague de Els Pins Campaners a Na Llulla y sobre todo que salte sobre el camino o la carretera de Sa Duaia.

Estos señores deben dimitir, ocuparse de otros menesteres y dejar la montaña para quienes entiendan la montaña.

Fuego en el bosque lo hubo siempre. No con la magnitud de ahora puesto que los bosques estaban mejor cuidados, pero por parecidas causas, la obcecación del payés para procurar brotes tiernos al ganado, venganzas personales relacionadas con la caza, descuidos, causas naturales, etc., etc.

La vieja sabiduría del agro sabía contrarrestar de muy diversas formas. El hombre conocía su entorno, las quebradas, los caminos. Oteaba el viento y obraba en consecuencia. Cada incendio era distinto y distinta la manera de actuar, apropiada para cada caso.

Ahora es siempre lo mismo. Un avión dando pasadas, unos coches de bomberos controlando y el fuego haciendo su camino con virulencia y se han demostrado hasta la saciedad que todo es inútil.

Ahora ya no estamos a tiempo de cambiar de táctica porque ya no hay bosque que salvar. Muchos de nosotros ya no verán verdear los pinares sobre nuestros montes. Sus faldas se tornarán áridas por el arrastre de las tierras que procura la gota fría. El paisaje, lo único cierto e inmóvil, lo único duradero y eterno, se habrá degradado para siempre. ¿Cómo es posible tanta insensibilidad, tanta insensatez?

EN PINXO DE SON RECUIT

Ha passat s'estiu i es turistes s'en són anats.

De tot d'una arribada sa tardor ploqué molt suau sense danyar horts ni sementers.

Però es dissabte de la Mare de Déu del Pilar va fer una barrumbada que si dura una mica més du tota sa cordillera dins mar.

En Pinxo fa farratge a les totes i el trobam a sa llaurada.

—Què hi ha «salero»? —mos diu.

—Tu veuràs es més passat no sortires i aquest mes d'octubre encara no t'he vist sa «fesomia».

—Idò... ja me veus.

—És que m'hauries de contra quatre coses. No sabem de què hem de parlar.

—Què vol dir! Parla d'es P.A.C. o Atenció Continuada que diven es lletraferits. Se ferà a l'Hospital ses vint i quatre hores del dia.

—I que no t'agrada?

—Putes de si m'agrada! Me fa gràcia que després de secar-se es cervell pensant hagin arribat a «inventar» lo que abans ja teniem.

Parlau de lo bé que collien es torrens. No begueu aigo d'aqueixa.

—I ara què dius?

—«Meam» si En Corrales, don Toni Regalat i En Martínez no en feien d'atenció continuada. Idò ara després de remoure tota sa cervellera han arribat allà mateix.

—Tens raó.

—I és clar que en tenc de raó. Parla d'es ban «Bando» que feu es Batle per evitar es còlera.

—Li vaig donar una ullada.

—Idò vius a beure aigo de sa que baixa pes torrents ni sa d'es pou de la Vila que tenen més nitròs que un ca paparrus.

—Ara me prens es pel.

—Que facin una anàlisi garantida i ja en parlarem.

—Es punt quatre diu que no podeu regar hortalisses ni arbres fruiters amb aigos residuals.

—No idò si vas per S'Hort de N'Oleo, sentiras es perfum de tot es pixum i cacumen residual de Na Pati, Sa Gasolinera, Sa Muntanyeta d'Es Pai d'En Sales i es de Can Niu. Que no s'en temen quan passen pes Pla d'Es Mulinet? Es flaire arriba fins a Sa Costa d'En Grua.

—Lo que recomenaven sobretot era rentar fruites amb aigua i tres gotes de lleixivet.

—Aigo! No putes se tracta de rentar-ho amb lleixivet tot sol perquè jo no li tenc gens de fe a s'aigo de La Vila que ratja per «grifons». S'apotecari Pujamunt, el cel sia, sempre deia que aquesta aigo era terrible perquè atacava es globuls rojos.

—Sí, és una aigo bastant feixista. No es estrany que ataquí es «rojos».

Na Batlessa amb brou a voler es una altra cosa per a parlar-ne.

—Fora bromes Pinxo. Necessitam que mos parlis de coses actuals.

—Ara et donaré una notícia fresca. Es socialistes ja tenen candidat per ses eleccions.

—Sí? I qui és?

—En Tomeu Martí Bisbal, que ara fa de jutge.

—I ara què dius?

—Uns rumors que no mos desmentiran. Va haver-hi reunió de capitostes. En Silva, En Toni Maria, un de Ciutat. I ja el tenen.

—Idò ja li poden fer es vestit d'escolà.

—Pentura n'aprendan. Perquè dins Artà qui comendaria de bon de veres si no fosin tan bajans serien es socialistes. Almanco ferien anar envant es seu programa.

—Te dic que seguiran fent d'escolans d'amen.

—Un pic li vaig amollar a En Jaume Sureda que qui podria comendar serien es socialistes i se va assustar tot. «No destapis es conill» me va dir.

—Veurem en Gelat a on sa geurà.

—Mentre tenguin aquets «gerifaltes» no faran res mai. Guanyen ses generals i perden ses municipals, mira qui son ells.

—Ara sí es jutge passa a «concejal» en Bisquerra agafarà es «mando» i sa vara de sa justícia.

—Ai!!! Déu meu!!!

—Què vols dir Pinxo amb aquesta expressió d'esglai?

—Ai!!! Déu meu!!! Que no puc dir-ho?

Ai, Déu meu! O està prohibit dir-ho.

—No! Però m'has assustat amb aquest crit.

—Ai, Déu meu dic. Veig es pervindre més «negre» que es batum. Mos ventaran de tots es punts cardinals

«Confiteor Déu omnipotentis

Beata Maria semper virgine».

I ha seguit resant en llatí.

No sé què punyetes li ha passat avui a n'En Pinxo.

COMPRE LO MEJOR

Aceite de oliva
«BELLVER»

Aceite de girasol
«BENDINAT»

Distribuido por ACEITES HNOS. BONNIN C.B.
C/. Son Servera, 24 — Tel. 56 22 02 — Artà

FERRER AMENGUAL SA

FABRICA DE MOSAICOS Y PIEDRA ARTIFICIAL
ALMACEN DE MATERIALES DE CONSTRUCCIÓN

Fábrica, Almacén y Oficina: C/. Ramón Llull, 9 y 11

Tel. 56 21 79 - Fax 56 21 76 - ARTÀ (Mallorca)

Almacén y Tienda: C/. Velasco, 38 - Tel. 56 33 45

CALA RATJADA

LA FORJA DE «SARASATE»

La condició humana pot canviar i de fet canvia constantment amb el que es refereix als avanços científics i a la tecnologia, però no ocorre el mateix en les formes de pensament ni amb els sentiments o interpretacions que d'ells ens feim sovint.

Aquell pensament atribuït a Hipòcrates. «Ars longa, vita brevis», traduït anys més tard per Séneca «Vitam brevem esse, longam artem» té exactament la mateixa vigència segles després, quan ens trobam front a contradicció amb la mort recent de Joan Ginard «Sarasate» i la pervivència de la seva obra artística, forjada a cops de martell, per un esperit inquiet, capaç de doblegar el ferro però com tots els humans, incapaç per les lleis de la natura, de doblegar el gran repte de la vida, que és la mort.

Un esperit extrovertit, que no acaramulla anècdotes, sinó que viu dins l'anècdota constant; comunicatiu en quans han tingut l'oportunitat i la sort de tractar-lo d'aprop, d'ésser els seus amics, els seus paisans o els seus admiradors, deixa sense dubtes una petjada oportuna, quan desapareix definitivament; perquè l'esperit de «Sarasate» només es pot recordar des de la llàgrima furtiva a la rialla espontània que despertava la seva forma bohèmia de viure al dia, cada dia, tots els dies que li ha estat possible.

A mesura que passi el temps, el record de la personalitat de «Sarasate» anirà perdent testimonis per aqueixa mateixa dicotomia inexorable vida-mort, però com ocorre amb tots els artistes que mentre visqueren tenien qualque cosa que dir, va agafant més relleu l'obra que han estat capaços de crear amb constant lluita amb si mateixos, rompent motllos i comportaments dins la societat uniformadora que els ha tocat viure, arredonint la seva originalitat, com els macs de torrent, a força d'incomprensions i estímuls, de mans fentes i qualque puny tancat que han trobat al pas i de qualque mà oberta que no els ha deixat decaure l'ànim en els moments més difícils.

«Sarasate», que tothom coneix tenia una forta afició musical; que jo pens tenia unes qualitats expressives realment teatrals; que posseïa una facilitat innata pel dibuix fantasmagòric; es va decidir a traduir el seu esperit artístic, iconoclasta, dúctil i tenaç a la vegada, mitjançant la forja del ferro i de l'acer.

I això afortunadament ens queda, no només per recordar-lo, per assegurar-nos que la seva vivència no ha estat una ficció o un somni, ara que ens ha deixat, sinó per definir-lo i interpretar-lo les futures generacions a les que les resultarà impossible acostar-se a ell vivencialment.

Col·laboració
per
JOSEP M.ª SALOM

«Sarasate», paseando
por las calles
de Zaragoza
el mes de Febrero
de 1948.

El llenguatge directe, nuu, senzill, d'un material d'ús quotidià com és el ferro, ens recorden perfectament l'origen humil i la vida senzillíssima d'aquest artanenc, obert al diàleg, a la llibertat més absoluta, com obertes i foradades als quatre vents se'ns presenten les seves obres, desafiant algunes d'elles als principis de la gravetat.

Les martellades imprescindibles que permeteren nodrir-les, s'identifiquen totalment amb els cops d'efecte de les seves intervencions i dels seus fets. La força de l'home i el cor de nin queden reflectits amb l'acabat suau que donava al ferro, quan prenien la forma d'una ballarina que es tornà un Crist o d'un Crist que evolucionà a ballarina entre el mai i la fornal.

La forja de «Sarasate» diu i seguirà dient, al pas del temps, més que qualsevol descripció oral o escrita sobre qui era i com era aquest personatge sortit dels motllos habitual, com eren les seves mans, indubtablement que mogudes pel seu esperit; amb força per estrényer el martell i amb la suavitat i flexibilitat necessàries per acariciar les cordes del violí, real que ell sabia tocar o simbòlic d'acer d'unques quantes de les seves obres més aconseguides.

A la melangia que ens deixa el seu buit, hi ha que respondre amb la fermesa que caracteritza la seva obra i amb la rialla espontània que sabia fer sorgir fàcilment. El record de «Sarasate» és un estímul per viure, mentre ens correspongui.

CONSULTORI ATÈS

L'article d'en Miquel Morey Lliteres, «Una visió del año 2000», publicat al número 50 de l'Artà, ha remogut les buranyes del pessimisme, a pesar de què en Miquel sols es limitava a fer una exposició personal del que realment pugui esdevenir a l'esquinzell del segle XXI. Ni més ni manco.

No obstant això, allà a on en Miquel pega a ferir és a l'apartat destructor de l'ecosistema. Aquí no hi ha tuties, perquè el nostre entorn és irrecuperable.

Els fillastres desagraïts s'han empassolat la Mare sota el crit triumfant del progrés. Les conseqüències apocalíptiques tenen identitat pròpia i, de mica en mica, prest començaren la tasca devastadora.

El perill real consisteix en que n'entren cinc i en surten deu. Què passaria, doncs, si un any no plogués? És fàcil adivinar-ho. Les reserves aquíferes no serien prou suficients per abastir l'abusiu consum. Llavors tendríem el que succeí l'any 1846, però augmentat per mil.

L'Artà, sempre ull a l'aiguait de la realitat actual, vos ofereix una semblança meteorològica d'aquella anyada.

El 19 d'abril de 1846, encara no havia plogut ni una sola gota. A causa de la gegantina sequedat, els bracers i jornalers estaven immersos dins la més horripilant misèria. La lladronia i la inseguretata ciutadanes es veien venir a la llegua.

Tant va ser així, que el 27 de desembre, el poble era un caos total. Els robatoris per aconseguir de menjar eren moneda corrent. La fam apressava de tal manera, que les autoritats no podien aturar el desordre general.

L'acord més important pres pel batle D. Pere Sancho, fou sol·licitar al senyor «Jefe Superior Político», la nova construcció de la carretera

de Palma i el camí del cementeri, i que la contribució dels carruatges i cavalleries corresponents al present any, s'invertís a les obres com a únic remei per alleujar el trist estat de temps d'infeliços.

Però, per desgràcia, el municipi estava fermat de mans i peus davant la caòtica situació. La sequera que es patia i els poquíssims jornals que els propietaris damanaven, juntament amb el mal temps que s'experimentava, feia que la classe proletària s'expatriàs a eixams exigint el pa que la naturalesa els negava. Tal cosa, a més de perjudica als propietaris, desmoralitzava les classes ínfimes, les quals, per necessitat, furturaven d'educació, circumstància que les duïa a l'abocament criminal i, al llarg del temps, vendrien a ser la tinya de la societat.

La Corporació anomenà una junta de beneficència integrada per les famílies benestants del poble, a fi d'obtenir queviures per les menesteroses víctimes dels estralls climatològics.

Els senyors de casa grossa, seguint les instruccions del rector D. Rafel Blanes, feien carrerany oferint misses al cel perquè Sant Pere amollés l'aixeta.

Dia 10 de febrer de 1847, es feu balanç de les pèrdues ocasionades per la sacada: En total es deixaren de collir 1.300 quarteres de cereals i 2.300 quarteres de llegums, equivalents a unes 84.000 lliures.

Només 12 potentats cobraren íntegra la renda de les seves terres, Dona Coloma Sard, per Sa Badaia. Comtessa de Prelada, per Sa Canova, i es Rafal Pai. D. Mariano Villalonga, per Carrossa. Dona Isabel Nebot, per S'Hort des Bril. D. Bartomeu Gili, per Son Caminal. D. Jaume Morey, per Sa Davesa. D. Rafel Rosselló, per Ca'n Canals. D. Sebastià Mesquida, per Son Company. Dona Antònia Maria Canyelles, per Sa Cova. D. Josep Sureda, per S'Hort d'en Maia, Morrell i Bellpuig i Dona Antònia Maria Servera, per Ses Hortes.

Si l'any 1846 es tornava repetir, de nosaltres no restarien ni els «vaqueros».

SA COLÒNIA DE SANT PERE

Vista de la Colonia y las montañas que la rodean.

Desde el anterior número de Septiembre el ambiente de la Colonia ha cambiado visiblemente, ya que al empezar las clases los menores y los trabajos de los mayores, se acusa mucho el descenso de personal en este tranquilo rincón, si bien este año, por la tardanza en llegar las lluvias, se retrasó en algunos la fecha de retorno a sus lugares de residencia fija, puesto que el calor fue bastante fuerte hasta finales de Septiembre, y esto hacía más apetecible la brisa del mar.

También tuvo su influencia en el retardo en la marcha de algunos veraneantes aficionados a la pesca, el detalle de que se pescó bastante en la última quincena de Septiembre, y desde siempre este deporte ha sido el más practicado en la Colonia.

El mes de Octubre nos sorprendió con un descenso brusco de la temperatura, y con algunos pequeños chubascos, que se convirtieron en verdadera tormenta, con muy fuerte lluvia y pedrisco, en las noches del 7 al 9, lo que hace que parezca que estamos ya en tiempo invernal. En 24 horas cayeron en la Colonia más de 200 litros de agua por m.² Muchas casas han visto inundados sus bajos, y en algunas de ellas, como los apartamentos

del Sr. Harald, situados cerca del mar, la inundación ha hecho mucho daño y causado cuantiosas pérdidas materiales.

Las aceras del paseo marítimo han quedado hechas una pena, tal es la cantidad de broza y ramitas que quedaron enganchadas en los troncos de los tamarindos, pues el agua, aunque las aceras sean bastante altas, alcanzó una altura muy superior.

Resumiendo, creo que nunca había llovido en esta zona con tanta intensidad y reiteración, pues se había distinguido siempre por su sequedad.

Incendio.— Se cree que por un cortocircuito, causado por tanta humedad, se originó un pequeño incendio en los bajos de la casa de la calle de San Marcos habitada por el matrimonio Manuel Martín Antelo, esposa Victoria Piris Eursash e hijos.

El fuego consumió un baul en el que se guardaba mucha ropa, lo que originó una gran humareda. La Guardia Civil ayudó a su extinción. No hubo desgracias personales, pero sí ennegrecimiento de paredes y cielos rasos de las habitaciones contiguas, y la pérdida completa de la ropa que contenía el mueble.

Fútbol de verdadera afición.— Seguramente después de la pesca, el deporte que tiene más adeptos aquí es el Fútbol, pero por la escasez de personal se practica más en conversaciones de café que en el campo de juego.

Pero esta vez, las discusiones en el bar acabaron con un reto de hombres casados contra jóvenes solteros, que se decidió con la concertación de un partido para el Domingo 23 de Septiembre. Sirvió de motivo el ofrecer un homenaje a Salvador Martí Bisbal, por haber defendido, casi siempre que se jugaba en esta zona, la puerta de su equipo, y ahora quiere retirarse definitivamente.

El partido fue movido, y los casados consiguieron ganar por 6 goles a 5. Los comentaristas que siguieron fueron muy sabrosos y estuvieron impregnados de excelente humor.

Arreglo de Carreteras.— Hace mucho tiempo que se comenta que la carretera que conduce de Artá a Can Picafort y Alcudia será arreglada con grandes reformas. Hasta ahora todo habían sido comentarios algo pesimistas porque no se notaba ningún movimiento que indicara que se iban a empezar los trabajos; pero ahora ya se han colocado unas banderitas que parece ser que son para señalar el centro del trazado nuevo, por lo que la gente ha recobrado el optimismo. Para los colonenses es una gran mejora porque han de usar esa carretera en los dos sentidos siempre que salgan del cruce, tomando una dirección u otra según hacia que población se dirigen.

Necrología.— El pasado 3 de este mes de Octubre, a la edad de 69 años, y después de larga enfermedad, falleció en la Colonia Andrea Orell Rosselló, esposa de nuestro amigo Juan Llull Tugores.

Su ejemplar comportamiento y simpatía, hizo que fuera querida de todos los que la trataron, causando un gran dolor su pérdida.

Su esposo Juan, hijo Jaime, hija política Ana, y hermanos Francisco, Catalina y Apolonia reciben nuestro más sentido pésame, seguido del consuelo de pensar que Dios le habrá concedido el premio de los justos por sus bondades desplegadas en la Tierra.

JOSE CANTÓ PLANISI

Jordi Guillem Bosch

Hem fet un reportatge interessant a Jordi Guillem Bosch que no pot veure la llum en aquesta edició, pero si Déu vol el publicarem el mes que vé. Preparau-vos per llegir coses interessants que En Jordi ens va explicar. Un encara pot tenir fe en l'Humanitat que dona tipus tan interessants com aquesta gran persona i gran cuiner.

A partir d'ara En Jordi serà un col·laborador més de l'ARTÀ.

Comercial ARTÀ

EN COMERCIAL ARTÀ ENCONTRARÀ LAS TRES COSAS QUE USTED BUSCA:
SERVICIO, CALIDAD Y PRECIO

EXPOSICIÓ I VENDA:
Carrer de Ciutat, 46 - ARTÀ

Per més informació: Cridar al Tel. 56 21 48

Condor MOTOCULTORES (CONDOR)
MOTOSIERRAS (MONDIAL Y OPEN)
SEGADORAS HIDRÁULICAS (ZAZURCA)
SEGADORAS ACONDICIONADORAS (ZAZURCA)
REMOLQUES ESPARCIDORES
REMOLQUES ENSILADORES
EMPACADORAS Y ROTOEMPACADORAS (BATLLE)
CUBAS DE VACÍO
BARRAS DE CORTE
BOMBAS PULVERIZADORAS
ROTOCULTIVADORES

EL MISTERIOSO CASO DEL PROFESOR ASESINADO

El fuerte viento desmelenaba los árboles esparciendo sus hojas caprichosamente por el jardín del pequeño chalet, la noche cerrada como boca de lobo amenazaba tormenta, un mar bravo, encabritado, poderoso, se estrellaba contra las rocas de la costa haciendo temblar con sus embestidas la frágil estructura del Villa Marta.

El cuerpo sin vida del profesor Silvio fue encontrado por la policía en su cuarto de trabajo, estaba sentado en su escritorio con el bolígrafo entre los dedos de su mano derecha, mientras que con la izquierda sujetaba el bloc donde solía tomar apuntes. Aparentaba muerte natural, sin embargo varios detalles a simple vista sin importancia revelaron al comisario Castell que se trataba de un crimen.

El Villa Marta era un chalecito apartado del mundanal ruido.

—¡Crimen dice usted! ...Por favor explíquese, —dijo el comisario mayor con asombro.

Quien así hablaba era don Mauricio, hombre cincuentón, bajito, medio calvo, barba cerrada y pobladas cejas, adornaba su cara de torta con un bigotillo hitleriano negro como ala de cuervo que destacaba sobre su labio porcino. Mascaba chicle continuamente y cada vez que abría la boca para decir algo salpicaba de saliva todo lo que se le ponía por delante.

Castell cargó su cachimba, la prendió fuego, chucló con fuerza a fin de avivar la combustión que se producía en la cazoleta, echó al aire varias bocanadas de espeso humo y, acomodándose en una butaca del saloncillo se dispuso a recomponer las piezas de aquel maldito puzle.

El comisario mayor aprovechó la pausa de Castell para preguntar de nuevo.

—Y según usted... ¿Cuál fue el arma homicida?

—No hubo tal arma —contestó Castell—. El profesor murió por ingestión de veneno, probablemente cuando tomaba el té.

Don Mauricio cada vez más intrigado por la ecuanimidad de su tocayo volvió a la carga.

—¡Bien! ¿En qué basa usted tal afirmación?

—En dos fallos que tuvo el asesino —contestó el comisario Castell— en dos fallos que pasarían desapercibidos a cualquiera, pero no a mí que conocía perfectamente los hábitos y costumbres del profesor. El policía fumó de la pipa y prosiguió.

—Don Silvio era una persona muy retraída, poco hablador y un tanto uraño, raras veces recibía visitas en la Villa Marta, algún compatriota de Estados Unidos, el cartero a fin de mes, Emilia, encargada de la limpieza, y un servidor cuando se dejaba caer por la Colonia.

—¿Cómo demonios sabe usted todo esto?

—No se preocupe querido comisario —dijo Castell, riendo por lo bajo— tenga la seguridad de que el asesino no soy yo.

—Esa señora, Emilia —interrumpió el hombre bajito con cara de torta— fue la que descubrió el cadáver —¿cierto?.

—Sí señor comisario, y ella misma fue la que nos avisó de lo ocurrido.

—Supongo que tendrá una llave de la vivienda, de otra forma —¿cómo pudo entrar?

—Emilia no tenía llave, don Silvio por costumbre dejaba la puerta de entrada siempre abierta, sólo cerraba por las noches al acostarse...

—Extraña costumbre, pero en fin...

—Y ahora señor Castell demuéstreme cuáles son esos dos fallos cometidos por el presunto homicida.

Estas últimas palabras fueron pronunciadas por el comisario mayor con cierto rintintín.

—Primer fallo —dijo Castell— las dos tazas de té que hay en la cocina, fueron limpiadas a conciencia, mientras la otra loza sigue sucia.

—Pudo haberlas lavado Mauricio, o el mismo profesor —interfirió el comisario jefe.

—Siento contradecirle, pero cuando Mauricio encontró sin vida a don Silvio lo primero que hizo fue avisar a la policía, olvidándose de sus quehaceres domésticos. En cuanto al viejo, puedo asegurarle que nunca puso sus manos en un lavadero, era algo por lo que sentía verdadera fobia, prefería no tomar café o té antes de lavar un plato, un vaso, o una taza.

El Comisario mayor era un hombrequito menudo con cara de torta.

—Segundo fallo y pista definitiva—. Una vez cometido el crimen, el asesino sentó a don Silvio en su escritorio tal como lo hemos encontrado, sin embargo, y seguramente con las prisas, se olvidó de algo sumamente importante: Cuando preparó la escena, colocó el bolígrafo en la diestra del profesor como si estuviera escribiendo en el momento de sobrevenirle la muerte, sin embargo, el asesino no recordó en aquel momento, o tal vez no supo nunca que don Silvio era zurdo de nacimiento, por lo tanto incapaz de escribir una sola línea con la mano derecha.

—¡Asombroso! exclamó don Mauricio lleno de satisfacción—.

—Debo reconocer —dijo— que es usted un gran policía y que acaba de darme una merecida lección.

—¡Gracias señor! ahora falta descubrir el móvil y el asesino, pero... esto ya es cosa de la Brigada Central.

El diagnóstico del forense confirmó las sospechas del comisario, Don Silvio había sido envenenado, la autopsia despejó todas las dudas.

HISTÒRIES D'ES SAULONAR

CARRERES DE CAVALLS

En Floridura

No sé si l'has conegut a En Floridura!
Magre, disminuït, despellissat, esquitit i no massa net.
Barba serrada de quinze dies al manco.
Com si fora un gitano mallorquí.
Res tenc contra es gitanos però són com una altra casta de gent.
Estranys!

Van a lo seu i viven d'una altra manera.

Són uns anarquistes de s'existència que ni s'apunten en es jutjat quan neixen. Ni van escola, ni juguen al quic a empaltar, ni tenen cèrcols ni baldufes. Es fan per dins unes barraques amb sòtil de càrritx. Mamen a sa mare o a una cabra remegrida que pestura per dins seregalls i només mengen rels i fulles d'eura.

Creixen sense rentar-se mai i sa pell les pren es color de sa terra de mata o esca de garrover que s'afica dins els porus, atepint de borra fosca es buits epidèrmics deixant es tegument d'un café amb llet espès que mai no s'aclarirà.

Fncara n'hi ha d'aquesta gent.

Les pots veure de tant en tant, quan a un d'ets seus l'han duit a un judici per haver robat un gall o quan s'ha de provar a qualsevol cosa. Les veus fent com una garbera, atents, silenciosos, disposats a tot amb tal d'ajudar a n'el seu que es troba submergit dins un món que ells no han volgut «momprenre» mai.

En Floridura hi té tranc manant es seu cavall. Enguany no ha pogut córrer es dia de Sant Bartomeu. Ja sabeu que a Capdepera de temps immemorial sa fan carreres de trot es dia d'es seu Patró.

Abans això s'improvisava una mica i tu compareixies amb so «cabriol» t'apunten i corries i si a mà ve t'en duies un trofeu.

Ara tot està reglamentat i per a conduir es teu propi cavall has de tenir un «carnet» de sa Federació aqueixa que comanda en I lorenc Sua. S'arquitecte que per més delictes es artanenc. I sobretot: pagar. Tres mil pessetes valia enguany es permis.

I en Floridura no les té es sis cents duros.

Com les pot tenir si ell segueix conrreant es sementers com ara fa cinquanta anys talment com li ensenyaren i va aprende de petit.

I que no sabeu com està s'agricultura?

És que qualcú pot pagar tres mil pessetes collint blant i ordi sembrat i batut a l'antigues?

Idò aposta no ha pogut correr enguany En Floridura. Perque ell té un cavall.

Polit, gras, net, orgullós. Fi de potes, fort de rems, posat esvelt. Es el Rei de la Casa.

Tots viven pes cavall i sobretot ell; que fins i tot s'aixeca de nit per abeurar-lo si sospita que es gra li ha fet set o per vel-lar per si de cas té un pic de mal de ventre.

De bon matí li neteja sa boal, el frega i li posa palla fresca. Més tard el treu a sa carrera i li dona raspall i espalmador.

Qualque dia el fa lleurar per tenir-lo fort de cama i quan arre-basa palmes prop d'Es Coster d'ets ametlers, o per dins es Pla de ses Bitles el du a trotar per camades terroses o per s'arena de Cala Torta.

El renta amb aigo teba que se dona li encalenteix dins es calderó d'es saïm. Li revisa ses potes per por de sa formiga i li dona sa racció de gra que ell s'ha llevada de sa boca.

Perquè a lo mior ell sopa d'una cazalla per mantenir sa panxa calenta, o d'una mica de pa amb oli i dues figues seques, però en es cavall no li manca sa racció.

Aquell puta menescal Moll, nadiu d'Artà ja ho deia. «Untau ses besties de sa sabonera que fan quan menjen faves i no hi ha por d'elles».

Lany passat es dissabte de Sant Bartomeu va anar a La Sala.

—Demà vull córrer!

—Amb qui?

—Contra qui es vulla!

—Feis-lo córrer amb sos locals digué es batle tot xalest quan va veure que no venia per demenarli almoïna. I arribà s'hora de sa carrera local.

Es públic va fer una al-luleia quan l'afinà amb un cabriol més vell que es pastar i que havia restaurat el mateix amb rodes de bicicleta. Feixuc. Es cavall duia ses mateixes guarnicions que per estirar es carro, mig apedeçades amb troços de llendera i fil de ferro per sivella.

Sa familia feta una pinya mirava la feta damunt sa paret d'Es Cos.

Va fer unes voltes per encalantir s'animal.

—Es! Mirau-lo. En Floridura!

—No i té una bona bistia.

—Es cavall va més net que ell.

—No ferà res.

Arriba s'hora de sa sortida.

Allà es senyorets d'es poble amb uns cabriols llunts pasat de sidol i unes guarnicions pasades amb cerol, sa preparaven per sortir bé a sa partida.

—I a on vas?

—Venc a córrer.

—Bé. Posat per allà darrera. Procura no fer nosa.

—Sí posat per darrera li diu un altra pasarell de casa bona amb una egua tot empiulada plena de reguenyols.

—Sa pista és estreta i si perties davant mos feries nosa.

—Posat per aquí li diu un altra genet enllimonat, com si fos un model per passar modes.

—Bé. Allà on vulgueu.

Gira es cavall i encara estava al revés quan amollaren es tro.

Fills de Déu! Heu de creure i pensar que aquell cavallet girà en redó, i es posà a trotar tan estirat que pareixia que sa panxa li tocara a terra. Ell ni un mal crit, ni una estirada de brilla. Amolla ses regnyes i

—Ala petit! Feu tot quant sàpigues.

A sa primera volta passava per meta, colat en es de davant.

Cada vegada que n'adelantava un el mirava de coa d'ull i estirava es coll, inflat com un calapet orgullós d'es cavallet que trotava sense fer signes de desberetar-se.

A sa segona volta ja passava destacat de tots.

Es públic s'engrescava cada vegada més i aquella al-luleia primerenca es convertí en crits meravellats. Estaven embadalits.

Es nom d'En Floridura en boca de tothom.

Sa seva familia més seriosa que mai mirava la feta.

A sa darrera volta ja les veia dins sa recta.

Si dura una mica més les heuria tornat passar.

Li entregaren es trofeu i amb so mateix cabriol, va partir per arrenjar es bestiar.

Enguany no ha pogut córrer perquè li faltaren tres mil pessetes.

HOMENATGE A JOAN GINARD FERRER «SARASATE» ESCULTOR

Temperamental, magnànim,
cor obert a l'horitzó,
amb la teva ànima lliure,
et sentires creador.

Amb la serenor i l'essència
de l'excelsitud de l'art,
cisellares l'harmonia
a honrança, sempre, d'Artà.

Amb la potència i la idea
i la llum del pensament,
has sabut coronar amb joies
la teva vida en el temps.

I amb arrels de solidesa,
la teva obra genial
pregona, arreu de la terra,
himnes d'amor i de pau.

MIQUEL BOTA TOTXO
Pollença, agost 1990.— PAU

L'ARRIBADA DE LA TARDOR

La fulla de la tardor
ha fet la seva aparició
hem començat a sentir oratge
i ja ens oblidam de la calor.

Les vacances hem acabades
hem tornat a lo quòtidia
s'han abandonat les platjes
i el món torna a la normalitat.

Els nins han començat l'escola
i els obrers reinicien la seva tasca
el nostre poble torna esser el mateix
després d'una curta temporada.

El mal temps ha fet acte de presència
doncs les primeres plujes ja han arribades
amb tormentes suficientment sonades
arribant a conseqüències desestrades.

Ens sentim altra volta enrevoltats
per un grat aroma de frescor
—què ens durà aquesta tardor,
endemés de pluja i de foscor?

És un cercle que mai s'atura
aquest d'anar rodant les estacions,
és la llei de la natura
i no s'han de cerca ja més raons.

M. D. BONNÍN

1
Sa Fira molt animada
saps que en va venir de gent
tot dins sa seva corrent
va estar ben organitzada
Què vereu quina cotxada?
allò era imponent.

2
Estibada la Gran Via
en cotxes de tota classe
es rendés damunt sa plaça
contents perquè no plovia
tanta de gent hi havia
que no podies donar passa.

3
Eines de picapedrer
i moltes pes conredors
no faltaren es tractors
bicicletes un saxé,
motos també ni hagué
per tot veies mostradors.

4
A sa Plaça des Mercat
ponis, cavalls i someres,
de tot pèl i casta en veuràs,
també lo motoritzat,
un video programat
on lleuraven samanteres.

5
També es cans de bestiar
feian planta an es Collet,
a Na Batlesa en Gallet
molts de quadros exposà
en Fernández té una mà
fent tapis se lleva es fred.

6
Un diumenge ben complet
sa fira a tothom agradà
la gent veies ben mudada
tothom anava satisfet
qualqun per fer bon goret
tractor i pala s'ha comprada.

7
En Sainz sa depuradora
va venir a inaugurar
s'ingenier li va explicar
tot seguit fora demora
s'aigo bruta desolora
i refina per regar.

8
Sa d'Artà es sa més moderna
tothom la hauria de veure
s'aigo casi se pot beure
com sifos d'una cisterna
i deia sa gent externa
si no heu veus no se pot creure.

9
Mos han fet bona millora
ara passà pes torrent
sa pudor ja no se sent
visca sa depuradora
això molt vos condecora
Magnífic Ajuntament.

10
Es capvespre a Son Catiu
de cavalls feren carreres
ses egos ben falagueres
es jinets es cap viu
es qui guanya sempre riu
saps que eixampla ses caxesas.

ANTONI GINARD «BUTLÉ»
Artà, Octubre de 1990

Si els Malets eren repelencs i prest tenien les pusses per devers el rabescul, els Butlers són, pel contrari, mansos, pacífics i d'un geni alimentat amb estelles d'amiant. Per un Butler com Déu mana, mai passa res. Tot està a boca de Pastora mia. Qui el t'ha enfonyat que el te tregui. Que els fan el forat tort? Ja l'adreçarà qui l'ha foradat i sinó a altres forns pasten argila.

Arabé: M'hos hem d'entendre. Ahora de seure davant una taula parada de bons «contumacis», poc les importen la Bíblia, les noces de Canà, ni si la cuinera ha deixat qualche rota de cerres sense pelar. Què te més! Tanmateix, per encendre el llum dels botifarrons ells no empen estatal. Pot ser que sabin el significat de la paraula «caquè-xia», però el realment cert és que no en pateixen.

Anc que sia obvi el dir-ho, direm que l'amo en Sebastià Valent de la Gran Via, era cunyat dels Butlers. En Valent sempre reia, havent de ser molt greu el motiu per fer-li perdre les rialles, maldament li tocassin l'ull de poll de l'honor. I això que en Valent tenia un cunyat d'aquells triats de lluna. Ens referim a l'amo en Joan Escanellas, Mulinier.

Si vos hi fixau, en Mulinier passeja una cama mig emparpalada (temps era temps que Marta filava i ara no fila gens), però fa tanta bona cara com un pobre deslligat de deutes.

Mos trobam a l'any 1946. En Sebastià Valent va resoldre fer unes matances de ministre. Dotze mesos abans havia armat un porcastell coacurtó amb una grufa tan disforja com s'embut de sa llei. Bona grufa i mal embut!

El porcastàs va ser de barra. Pegava a s'ombra. Aviat va estar fet. «Vatúa dell, Tià, quin animal tan ben conformat». «Sí, fotre. I que hou diguis. Però, a sa sala no hi queda un sagrament de res. Ni rates. Jo que per mi que han fuites a cas veinat».

El 41, no és que fos un mal any. Pensau voltros si fou un any xarec. Com ho podia ser si la fam espletà una cosa d'espant! Els dies del 1941, tingueren la virtut de repetir-se dues vegades cada 24 hores de tan llargs que n'eren i la quantitat de badalls, era proporcional a les ganes de menjar i els Butlers de menjua, en saben tant com una llima del ferro.

Per la Puríssima, en Valent feu ronda de convidat a tota la parenyeca. Una mala fi de Butlers, Muliners, la família del seu germà Jaume, junt amb una carretada de nebost i nebodes, reberen la nova man-tancera.

Au idò. Ve el dia assenyalat. A ca'n Valent, a més de la caldera també bollien els sucus gàstrics esperant l'acte suprem de la diada; el gran sopar: I no precisament el sopar de Crist i els apòstols. Redell si Sant Pere i companyia havessin tragat com els convidats de Ca'n Valent, és seguríssim que Judes, panxa plena, no l'hauria venut a el Bon Mestre!

En Valent duia quatre plomes de progrés i volgué coure una arrosada èpica. La seva esposa preparà un calderó d'aquells que hi caben un home dret. Començà a tirar-hi colomins, conills, de casa i de camp, una colla de perdius, un gall de llavor favat amb un esperons igual que el gall de l'anticrist i tallades de porc.

Perquè diguin que la moda dels «shorts» és moderna. La foto diu tot el contrari, ja que està feta a Sa Torre de Canyamel el 31 d'Agost de 1951. Lla-vors, ensenyar pitrims i ombligols era tan normal com ara mateix. Al cap i a la fi, les «vergonyes» personals no passen de ser altra cosa tan natural com collir prunes d'una prunera.

En aquelles saons, a la Torre batien fins tard ferm. Mirau l'estesa de blat. Fa por. Els nostres personatges són: sobre el carro, veieu a l'amo en Miquel de Sa Torre, en Joan Malet, sogre d'en Genís Ayala (Ginés en castellà) i fill de l'amo en Miquel Butler, en Llorenç Bosco, de Son Servera, i, al centre, en Rafel Barraquer, el difunt marit de Na Catalina Llovet, Subaix, forca oferta, i fent sa gerra, en José Iturbide (segons diuen veí de Son Servera i fet un Capitost militar), en Toni Salom, sense un bri de greis i, finalment, en Xesc Salom, boina calada i bastant més gras que avui en dia.

Donen el sus i a Ca Déu els barrams corcats. Quan la madona Butlera preguntà si cremava, tres plats escudellers havien estat afeitats per aquell regiment de barrafantosos. Anant pel plat que feia quatre, ses cambres feien fumet. «Què no deis si és bo?» En Joan Mulinier les respon; «Ha estat molt bo aquest arròs». «És, va dir en Ramón Butler». I l'amo en Miquel mirant de reüll al seu germà Jaume digué; «Serà! perquè jo fins a es plat que fa set, no solec posar llimona!» A la vista de gales xurriscades gastronòmiques, en Valent abdicà a perpetuïtat. Valia més ensenyar greg a un mussol que no pas omplir els gavatxos d'aquella tropa de barrafantes.

«I tu, Joan, que no dius sa teva?». «No. Jo no dic ni papa, Menj! I prou feines que hi tenc en so menjar». «Però al manco podries dir si t'ha agradat». «Com ha agradat no ho puc dir perquè això ho deix per quan hagi acabat. Dementres menji, no molesteu. Voltros, dui trastos».

En Valent foté ullada al calderó i per gruix de cama de moscard no va caure acubat. El calderó estava tan net com abans de posar-lo al foc. «Tot fa tot i misèri fa misèri. Que sia lo que Déu vulgui».

Esgotat l'arròs, amb una caponada de gall un formiguer de pilotes entrà dins la porteria dels convidats. Per poc s'empassolen l'entrenador i el massatgista.

Després de la neteja, encara quedava de postres la tradicional quema de moniato. Era igual. Sobrava depòsit per fer el remat.

La saliva amarava a la carrera els paladars del comensals. Des del carrerany de la cuina un baf de canyella i sucre trafegava fins als aranells dels insadollables butzeters.

Oh, Déu del cel! Ni si un porc de guarda hagués trobat un almud de faves davall una carritxera. L'amo en Miquel Butler fa la broma al seu germà Jaume: «Resa un parenostro i dóna gràcies per s'obtenció d'aquests turonets de dolç». «Miquel, en temps de sembrar no baten».

Vint sitges de quema de moniato foren gargamellotades en un tres i no-res. Mentres, l'amo en Miquel i el seu germà Joan demanaven al cunyat Valent si no havia quedat qualche cosa pels pobres. «Vos voleu fer sa troneta...»

Foto oficial de l'amo en Miquel Ginard Genovart, Butler, i Na Francisca Aina Llaneres Pomar, Maleta, en el dia de nuiances. Era el dia 4 d'Octubre de 1924. Observau les mans de l'amo en Miquel; són autèntiques mordales de grimaldo gegant.

«UNA BALA ENTRE LOS OJOS»

Petita memòria d'una educació lectora

És possible que en el córrer del temps arribem a advertir que determinades experiències primerenques de la pròpia existència —que a primera vista pogueren semblar de la intranscendència més absoluta— ens arribaren impregnades de profunda pedagogia.

La revelació del fet que un llibre podia arribar a ser quelcom engrescador va anar calant en mi, des de la infantesa més tendra, a través d'una imatge que en el meu camp perceptiu més immediat —el de l'entorn familiar— s'esdevingué d'una reiteració poc menys que quotidiana: la d'un home que, gairebé a cada vetlada, després d'haver-se rentat i d'haver sopat, no trobava ocupació més plaent ni gratificadora que la de quedar-se embadalit en la lectura d'una d'aquelles novel·letes, altre temps popularíssimes, de *El Coyote* o de la col·lecció *Rodeo*. A l'amor del foc a les nits d'hivern i a la fresca del corral en els vespres de l'estiu.

Vaig conèixer un home al qual li bastaven dues coses per esser feliç: un cigarret de tabac negre fort i una novel·leta barata de l'oest. Un home que solia afirmar, amb una certa freqüència, que *amb un llibre per llegir* —i un llibre era per a ell, en primer terme, una novel·la del far-west— *ningú mai no s'avorreix ni es troba mai tot sol*.

Com que aquest home era mon pare, resulta que l'única literatura que vaig trobar a mà, a la meua llar nadiua, va ser aquesta: tot el *Corpus* novel·lístic de la col·lecció *Rodeo* i les aventures californianes de *El Coyote*, el cèlebre heroi enmascarat que creà la fantasia de José Mallorquí. No era gran cosa, certament, però avui no pos en dubte que els camins que en ocasions arriben a conduir fins a la *Fenomenologia de l'Esperit* pogueren haver tingut el seu començ a les pàgines d'una novel·leta de M.L. Estefanía o d'una novel·leta de José Mallorquí. En el meu cas, al menys, aquell material literari, de pretensions i qualitats modestíssimes, puc dir que va ser suficient per fer néixer la passió pels llibres i la passió per llegir. Com havia vist que llegia, abstret, aquell bon home, a la fi de cada jornada de treball, mentre anava encenent adesiara un *ideal* o un cigarret de picadura, liat a mà amb parsimònia. I els espirals del seu fum, per la màgia de l'acte lector, arribaven a confondre's, des de la cuina o corral de ca-nostra, amb l'espessa fu-

massa d'un *Saloon* de portes batents, de cap allà *El Paso*, *Sacramento* o *Monterrey*, on un pistolero malcarat i amb aires de *matón* acabava d'amollar a qualcú una admonició lapidària: *Jo, Jos de tu, no ho faria, foraster*, o qualque cosa per l'estil.

Així les coses, la primera novel·la que estaria predestinat a llegir en aquest món havia de ser una d'aquelles; i en guard un record inesborrable. El seu títol: *Una bala entre los ojos*; l'autor: Marcial Lafuente Estefanía... Jo tenia, aleshores, deu anys.

Va ser aquell capvespre trist i plujós d'un diumenge d'hivern que una grip enutjosa m'havia fermat al llit de l'avorriment. Havia llegit i rellegit tots els *tebeos* de la casa i se'm feia absolutament insuportable la perspectiva d'un diumenge capvespre sense aquell cine de les cinc que durant tota la meua infància i primera adolescència —jo vaig créixer, perdonau-me, amb el cine— va constituir la raó principal del meu viure.

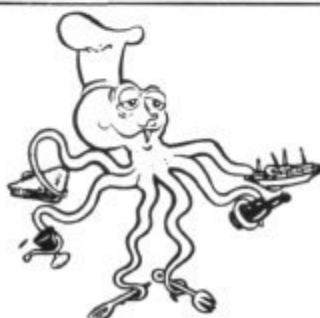
—¿Saps què has de fer? —em digué aleshores mon pare, que passava per allà—. Idò has de llegir una novel·la. Aquesta és molt bona. —I des del portal de la cambra em tirà sobre el llit aquella novel·leta de quatre pessetes. I desaparegué.

Si jo hagués crescut en un ambient intel·lectualment més selecte que el d'una senzilla família de treballadors i fos estat fill d'un pare amb més pedagogies, probablement s'hauria aprofitat una tal avinantesa per posar-me a les mans un llibre particularment escollit, adequat segurament als nivells evolutius teòrics i a les hipotètiques maduracions psico-afectives d'un al·lotó de la meua edat. I és de suposar que hagués començat per a mi una educació literària un poc més primmirada i exquisita.

Però és el cas que jo dubt moltíssim que qualsevol altra obra o autor —o qualsevol estratègia pedagògica calculada amb tot esment— haguessin pogut exercir efectes superiors, d'estimulació lectora als d'aquella novel·la de l'inclit don Marcial. Quin goig, Déu meu, el d'aquell capvespre! Aquell estil de rime àgil, el pur esquematisme de la narració, l'economia expressiva portada al seu grau màxim, l'abundància d'oracions curtes i de punts i apart, l'acció trepidant i continuada, tingueren la virtut de vèncer la meua inèrcia de lector empedernit de *tebeos* i de conduir-me sense resistències, en una transició perfecta, des dels textos il·lustrats del *còmic* als textos simplement escrits del *llibre*. La lectura quasi enfebrida i d'una tirada d'aquella novel·leta de *N'Estefanía* m'havia de convertir, a partir d'aquell capvespre, en un àvid consumidor de lletra impresa.

He de dir també que la meua educació literària, per part de pare, tampoc es limità al que fins aquí he exposat. Quan el meu progenitor em veié amb aquella dèria novel·lera —jo consumia aleshores tota quanta novel·leta de *El Coyote* o de *Rodeo* podia aglapir—, aprofità per parlar-me de tot el que ell sabia de llibres. Que no era gaire, certament, però que per a mi havia d'arribar a ser valuosíssima referència. Em parlà així vagament, però amb gran admiració, d'un tal *Julio Verne* (al qual ell no havia arribat a llegir mai) i de dos llibres que sí havia llegit de més jove dels quals ponderà vertaderes excel·lències: *El Conde de Montecristo* i *Robinson Crusoe*. D'aquest darrer, el *Robinson*, afegí endemés que era el llibre que més li havia agradat i que, segons havia sentit a dir, era un dels més importants que s'havien escrit. Però aquells llibres, dels quals jo mai havia sentit parlar a l'escola, ón eren? Ón es podien trobar en el meu poble?

Aleshores la meua sort —sort que en el seu temps no tingué

BAR GRAN VÍA

ESPECIALIDAD EN:

- Tapas Variadas
- Pulpo Gallego
- Empanada Gallega
- Ribeiro

Ciutat, 35 - ARTÀ - Tel. 56 22 49

mon pare— va ser que per aquelles saons s'obrí a Artà la Llibreria Bujosa i s'inaugurà la Biblioteca de la Caixa de Pensions, posant al meu abast uns llibres i uns autors que la majoria de les escoles de l'època —molt ocupats els mestres en parlar de *Cervantes*, *Lope de Vega* i *Calderon de la Barca*— ignoraven olímpicament. A una i altra banda vaig cercar i vaig trobar els llibres de *Julio Verne*. I *El Conde de Montecristo* i *Robinson Crusoe*. I per allò que un llibre sempre en du un altre, de la mà de *Verne*, de *Dumas* i de *Defoe*, vingueren *Karl May*, *Salgari*, *Rider Haggard*, *Zane Grey*, *Stevenson*, *Jack London*, *Agatha Christie*, *Edgar Rice Burroughs* i un llarguíssim enfilall. I tota aquella empenta lectora i aquell gust de llegir venien en últim terme d'*Una bala entre los ojos* d'aquell diumenge de grip!

He recordat totes aquestes coses, alguns mesos després de la mort del meu pare, mentres anava recollint de per ca-seva, en altre temps la meua llar, alguns records personals. De sobte m'he trobat contemplat amb tendresa un caramull de novel·letes velles de l'oest, de paper groc i mustiat pel pas de molts d'anys; aquelles novel·letes que tanta companyia feren al meu pare tota la vida i en especial quan sobrevingueren els anys darrers de la vellesa i la soledat. Perquè, com ell solia dir adesiara, *amb un llibre per llegir ningú mai està tot sol*. Tot sol, al menys, del tot...

He recordat que la vida, que dispara en ocasions bales traïdores, anys enrera el ferí amb una que per a ell fou molt pitjor que un d'aquells projectils entre les celles de les novel·letes del *far-west*. Li endevinà el cor de ple i l'hi deixà xapat pel mig. Va ser quan un mal dia, sense esperar-ho, es trobà de cop i resposta submít en les solituds de la viduïtat. I a partir de llavors la seva vida, en el tombant cap a la decrepitud i la vellesa, va ser la llarga història d'un soledat. Per complicar més les coses, una sordera progressiva (que arribà a ser quasi absoluta), i, en els darrers anys, la pèrdua alarmant de la visió feren aquella soledat més solitària.

Però fins que li fou possible (ajudant-se fins i tot a lo darrer amb una lupa) continuà fidel a la cita, gairebé diària, amb la seva novel·leta, cercant la companyia dels amics de ficció del seu vell oest; del seu oest mític, llunyà i etern.

Tot contemplat ara el caramull de novel·les, he pensat per un moment que si entre tots els personatges que componen l'ampolla mitologia del *western*, li fos donat a algun d'ells —tal vegada un *cowboy* errant i solitari, cavalcador d'infinites planures— transcendir per un instant, unaniamment, la seva condició de criatura literària, potser hagués tingut una llàgrima per la mort d'aquell homenet d'Artà que els tenia tanta llei.

Com guardà llei tota la vida al que més havia admirat entre tots els personatges de ficció que havia conegut: *Robinson Crusoe*. I quan un d'aquests darrers anys, ja quasi completament sord i més de mig cec, em digué que li cercàs «es llibre d'*En Robinson*» perquè el volia tornar llegir, vaig comprendre que el naufragi de la vellesa i aquest viatge cap a la soledat darrera, que és tants de pics l'existència humana, l'havien portat a les voreres de la pròpia illa deserta. I allà retrobava el seu vell amic: *Robinson*, el gran solitari.

Gairebé fou l'últim llibre que llegí, a un d'aquests darrers estius, a la Colònia de Sant Pere, a unes passes de la mar... Jo el contemplava d'un tros enfora i el veia passar lentament les fulles mentre se li dibuixava als llavis un mig somriure de complacència, aquell mateix mig somriure que jo havia sorprès tantes vegades, quan ell llegia, a les ja llunyanes vetlades de la meua infantesa.

He recollit de la casa del meu pare, per a guardar-lo com a record, el llibre de *Robinson Crusoe*. He agafat també un parell de títols de *El Coyote* i un grapat d'exemplars de la col·lecció *Rodeo: Las huellas del forajido, Rastreadores, No dispares, Donovan, Raza de cuatrerros, Aquí huele a cobarde...* I he cercat, sense arribar a trobar-la, *Una bala entre los ojos*. No sé si qualche dia arribaré a rellegir-ne alguna d'elles, però sí sé que les guardaré entre les coses més estimades.

I guardaré quelcom que roman íntimament lligat a elles. És l'assumida convicció que, amb un llibre per llegir, una persona no es troba mai tota sola i el convenciment que per ésser feliç, fins allà on és possible en aquesta terra, basten les coses més senzilles. Coses tan senzilles com un llibre a les mans, l'aroma del tabac, la tebior de la llar, l'oretjol de l'estiu.

És, tot plegat, una bella herència.

GABRIEL GENOVART SERVERA

VIDRIO ALUMINIO SANEAMIENTO
VIALSA

J. Bernad, J. Zafra y J. Genovard

Ctra. Santa Margarita, 57 - Teléfono 56 26 35
ARTÀ

AUTOS
ESCANELLAS

SERVICIO OFICIAL

SUZUKI
SANTANA

EXPOSICION Y VENTA ¡VISITENOS!
Carrer Argentina, 31 - Teléfono 56 21 15 - ARTÀ

• **Colombófila**

Nuestro compañero Gabriel Ferrer, recibió la bienmerecida medalla de plata a la constancia otorgada por la Real Federación Colombófila Nacional Española. ¡Enhorabuena, Gabriel!

También nos ha sido informado que el próximo 10 de Noviembre empezará la temporada para los aficionados a este maravilloso deporte.

Esperamos que Gabriel reanude sus colaboraciones en nuestra revista. ¡Animo!

XAFARDERIES

Els veinats de la barriada de Na Batlessa estan, i amb tota la raó del món, la mar de queixosos per l'actuació de l'Ajuntament en matèria de les constants inundacions de les quals són víctimes en quant plou un poc.

Gràcies a la manca de previsió d'un arquitecte que ni tans sols volia la instal·lació d'un grillat en condicions que donés sortida la recollida d'aigües, Na Batlessa, «Trui», Ca'n Torres, i demés veinats néden a la més petita pluja.

La raó és la següent, Na Batlessa no té més sortida d'aigües que aquest únic grillat aconseguit gràcies a l'empenta dels veïns. I aquest no és suficient per recollir totes les aigües que desemboquen al baix. A més a més, si no se'n cuiden de fer-ho net sovint, s'umple de fulles i brutor del carrer. I lo pitjor del cas, és que el grillat no fou llevat, fins que no va acabar de caure la torrentada i el mal estava ja fet.

En aquest Ajuntament, li manca molta previsió.

• **Más premios...**

El grupo de teatro Capsigranys de Manacor, dirigido por nuestro paisano el Dr. Miquel Mestre, ha sido galardonado por sus diez años defendiendo y enriqueciendo nuestra cultura y lengua mallorquina. Miquel, es el director, productor y escritor de sus propias obras.

Como ven, además de Doctor en Cirugía, interesado en el arte de la Acupuntura y Medicina Natural, es un artista de innatas cualidades que completan su faceta profesional y humana. En el próximo número de nuestra revista, procuraremos ofrecerles una pequeña entrevista que nos ayudará a conocerlo en mayor profundidad.

• **Ironías**

Desde hace más o menos un mes a esta parte, habrán podido comprobar que sábados y domingos por la noche se impide la circulación de vehículos por la calle Ciudad. Medida que, a nuestro parecer, se ha tomado a deshora, puesto que es en los meses de verano cuando a la gente le apetece pasear y sentarse tranquilamente en las terrazas de los bares. Además, consideramos que otras medidas viales de seguridad son muchísimo más necesarias y urgentes, como por ejemplo: peatonizar, mediante pasos cebra, los cruces peligrosos de las principales travessías. También es necesaria una mayor ordenación en las zonas más concurridas. Y un largo etcétera más.

• **Iluminado público**

Desde hace unas cuatro semanas, fecha actual en la que relato este suceso, permanece tirada al suelo, una de las farolas de la calle Son Servera, que cayó accidentalmente al colisionar con un camión que maniobraba en ese momento. Tras el infortunio, el chófer dió aviso de inmediato. Los vecinos, han seguido insistiendo tras tan largo periodo de tiempo sin ser atendidos.

Esto, por no hablar de las sesenta farolas que quedaron imposibilitadas a razón del temporal. Medidas de ahorro energético de lo más singular.

• **Huelga de camioneros**

En solidaridad con sus compañeros, algunos camioneros de nuestra localidad se sumaron a la huelga el pasado 19 de Octubre. Delante del cuartel de la Guardia Civil, reclamaron la subida de transportes, provocada por el aumento de precio de la gasolina, y por la miseria salarial de la que somos partícipes todos los españolitos corrientes.

• **Buscando matador para el matadero municipal**

El Ayuntamiento y todos sus contribuyentes hemos sufrido una gran pérdida ante la dimisión de su cargo de Toni «Lloreta», aunque el disfrutará por su trabajo. Aún ignoran quién ocupará su puesto, siendo muy difícil encontrar a una persona tan cualificada y cumplidora con la labor que desempeñaba.

Es una lástima que nuestro Ayuntamiento no repare en gastos supérfluos y pierda grandes profesionales por escatimarles el sueldo.

P.A.C.

Por suerte para todos los artanenses, el Punto de Atención Sanitaria Continuada, se situará definitivamente en nuestra localidad. Esta nueva reforma, en teoría, supondrá una gran mejora en cuanto a asistencia sanitaria en cuanto a nuestro término municipal. Prácticamente, preferimos no cuestionarla y brindarles nuestro voto de confianza.

• **Sesión plenaria del 19 - 9 - 90**

Sesión a la cual no pudimos asistir, así que se la comentaremos lo mayor brevemente posible. Plenario de carácter Extraordinario y Urgente, convocado a última hora por el siguiente motivo: el plazo para presentar las alegaciones pertinentes al proyecto de planificación de Puertos Deportivos e Instalaciones Náuticas de la Conselleria de Obras Públicas, finalizaba al día siguiente. Los portavoces de los grupos P.P. y C.D.S. votan en contra del carácter de urgencia puesto que este proyecto se había presentado a exposición pública desde hacía ya un mes.

El segundo punto, trató sobre la firma de un convenio con la Conselleria de Turismo, por el cual se recibirán 34 millones de pesetas como subvención a consecuencia de la adhesión al Plan de Embellecimiento de Zonas Turísticas.

Doce de estos 34 millones, irán a parar a la construcción de un nuevo edificio municipal en la Colonia de San Pedro.

El tercer punto, creador del conflicto, fue el de presentar una alegación solicitando ampliar la protección de nuestras costas. Protección máxima entre la «Cala de S'Estret» y «Es Caló». De segundo grado para la zona comprendida entre «Els Illotets» y la playa artificial. Y la ampliación y renovación del puerto actual. El cuarto punto trató sobre la aprobación del cómputo General del Presupuesto, y General de la Administración del Patrimonio, del 1989. Este último punto fue votado en contra por el P.P. y C.D.S.

• **Becas para ayudas escolares**

Algunos padres han mostrado su indignación en cuanto a la actuación de nuestro Ayuntamiento en materia de mencionadas becas.

En el curso anterior, fueron aconsejados por la psicóloga que cursarán una solicitud de becas para ayudas, dado el ligero o en algunos casos, más que evidente, retraso escolar de sus hijos. La aprobación de las becas, ascendía a una subvención total de 55.000 pts. Nada más recibir la notificación de que ésta había sido aprobada, el Ayuntamiento les mandó la orden de entrega de la misma cantidad en cuanto llegase la transferencia. 55.000 pts. son muchas, si se tiene en cuenta que la psicóloga pasó los tests a los niños siempre en horas de clase y ninguno de ellos mostró el menor adelanto al finalizar el curso.

Padres y contribuyentes precisan de una clara explicación.

• **Escasez de agua corriente**

Esperemos que ésta haya sido paliada por las recientes inundaciones y aguas torrenciales.

El suministro de agua sólo llega a altas horas de la noche o madrugada, que es cuando ésta es menos necesaria. Las personas que carecen de depósitos o cisternas, se quedan diariamente sin ella. E incluso las viviendas preparadas notan esta deficiencia, por no hablar de establecimientos o profesiones que la necesitan en grandes cantidades.

• **Recortes eléctricos**

Parece ser que las instalaciones de GESA cuelgan de paredes y postes, aguantándose gracias a «avemarías». Por no hablar de la manera que destrozan las fachadas de nuestras viviendas. Luego, a la menor tormenta, se desenganchan las acometidas principales, como por ejemplo la de mayor gravedad, ocurrida el 8 de Octubre, que nos dejó a algunos vecinos sin corriente eléctrica durante trece horas.

La solución a estos problemas hubiera sido muy fácil si la hubieran tomado en cuenta desde un principio: enterrar la instalación bajo tierra, lejos de los pequeños altercados meteorológicos. Solución tomada por la mayoría de los países civilizados.

• **Inundaciones**

El 9 de Octubre, la Colonia de San Pedro fue víctima de la llamada Gota Fría, cayendo sobre su suelo la cantidad de 200 l. por m.² Zona que ha solicitado ser declarada Catastrófica, dados los daños materiales ocasionados por la Borrasca.

El 11 del presente mes, durante un breve espacio de tiempo, la Borrasca se concentró en los cielos de nuestra localidad, oscureciendo y tintándolos de un color verdoso y cayendo el más tremendo aguacero de nuestra historia.

Y lo peor del caso, es que estas dos catástrofes meteorológicas, pudieron haber sido evitadas si en su día, los grupos Independientes y PSOE, no hubieran rechazado la propuesta de instalación de un radar meteorológico en S'Atalàia Freda, por considerar esta zona fuera de cualquier peligro de este tipo. La falta de previsión un exceso de confianza de los grupos gobernantes, además de las circunstancias meteorológicas adversas, han sido los verdaderos culpables de la catástrofe. Hubiera podido haber sido peor. Rezemus para que no se repita.

• **Telefónica**

Algunos de Vds. habrán recibido ya la notificación de telefónica de que en un plazo de unos tres meses, les será cambiado su actual n.º de teléfono. Esto tendrá sus inconvenientes, y esperos también que tenga mayores ventajas. Todo es cuestión de acostumbrarnos y renovar nuestra agenda.

• **Programa de educación para adultos**

Este año se ofrece una más variada oferta educativa. Siempre y cuando el número de alumnos lo merezca. Iniciativa verdaderamente positiva, aunque sólo puedan acceder a ella quienes disfrutan de algún tiempo libre.

• **Equipo único de Banesto.**

El pasado 4 de Octubre, aparecieron por nuestras calles una parejita vestida de azul, cuya misión era la de repartir unas bien recibidas pesetillas a quienes siendo consultados por ellos, resultaban ser además clientes de BANESTO.

Fueron muchos los agraciados de nuestra localidad. Son cosas que aparecen por televisión y creemos que nunca van a llegar.

• **El grup escénic artanenc...**

Prepara (¡por 6ª vez!) la obra «El tío Pep se'n va a Muro», divertido sainete fruto de los maestros Rubí y Servera.

En esta ocasión, la representación se llevará a cabo en el Teatro Municipal de Manacor, el próximo 2 de Noviembre.

Como todos sabréis, el Grupo Escénico Artanense es un grupo entusiasta de gente de nuestro pueblo que en un período de más o menos un año ha llevado a los escenarios 3 obras:

«Els veinats veinadetgen».

«El Rei Herodes»

y éste último, cuya coral es una de las partes primordiales de toda la obra.

La dirección artística está a cargo del manacorense afinado en Artá, Bernat Mayol y la musical, a cargo del también manacorense Conrad Moyà.

Deseamos que esta nueva puesta en escena tenga tanto éxito como las anteriores, y más aún en un pueblo tan entendido en Teatro como Manacor. ¡Suerte!

da como colaborador en nuestra revista. Se ocupará de la parte fotográfica y de la sección de Noticias. Además se le publicará un árduo y bien logrado trabajo titulado Historia de la Música Pop Española.

Si Vds. conectan con «Ràdio Artá», tendrán la oportunidad de recordar canciones dadas por perdidas y olvidadas en su pequeño rincón de sus mentes y corazones. También conocerán y se interesarán por la interesantísima y brillante labor realizada por nuestro compañero.

• **Campeonato Balear de ciclismo**

El joven Gabriel Alzina se proclamó campeón balear de ciclismo en carretera de la categoría infantil.

Es una verdadera lástima, que en una localidad tan aficionada a las carreras ciclistas como ha sido la nuestra, se le haya hecho tan leve reconocimiento a éste y a otros muchachos que como él, aún valerosos y físicamente preparados, se echaron a perder por falta de medios económicos y morales que les impulsaron.

Deseamos de todo corazón que siga cosechando nuevos premios con su labor y su empeño. Exigimos que la directiva ciclista ponga en sus manos y en las de todos los muchachos que inician su carrera, todos los recursos de los que humanamente dispone.

¿Qué así sea!

• **Toni Ginard, «Butler» y Magdalena Nebot, «Xineta».**

Ya vuelven a preparar pasajes y maletas, junto a todos aquellos artanenses que acostumbran o prueban por primera vez el viajar con su agencia. Esta vez, el destino es Galicia y Portugal. Si deciden apuntarse, aún quedan unas cuantas plazas.

Les deseamos que no les pille la lluvia y les toque una soleada semana.

• **Local para la juventud**

Éste estará ubicado en el antiguo Club Llevant, encima de la «Caixa de Pensions». Se espera una gran participación juvenil e infantil, aunque estos, verdaderamente, no han sido del todo informados. Si el SMOE, no realiza más campañas informativas de las que lleva hasta el momento, el lugar de reunión de nuestros más jóvenes seguirá siendo el reservado de «La Almudaina».

• **Colegio San Buenaventura**

Éste, en coordinación con los demás colegios de Artá, sí que se encarga de ocupar el ocio de nuestros muchachos. Atletismo, Cross, Fútbol, Ajedrez, Balón Tiro, Tenis de Mesa, Baské, Vóleybol. Todos estos serán los deportes extraescolares que los niños podrán disfrutar en sus instalaciones, siempre que haya un monitor o padre que brinde su colaboración.

Además de las actividades de teatro, prensa, horticultura, socorrismo, etc... que se llevarán a cabo en horas lectivas y no lectivas.

JORNADES DE MICOLOGIA A NA BATLESSA

Per la participació de: *Antoni Fontana, Joan Segura*

PROGRAMA:

- Divendres, 26 d'Octubre: A les 9 del matí sortirem al camp a recollir bolets.
- Dimecres, 27 d'Octubre: A les 10 del matí, 20 hores, 1 hora de treball i sopar en el banyí.
- Dijous, 28 d'Octubre: A les 8 de la tarda sortirem de sobte en la recerca de bolets.
- Divendres, 29 d'Octubre: A les 8 de la tarda, sortirem a recollir bolets amb Joan Segura i Antoni Fontana.
- Dissabte, 30 d'Octubre: A les 10 del matí, sortirem al camp a recollir bolets.
- Diumenge, 31 d'Octubre: A les 10 del matí, sortirem a recollir bolets amb Joan Segura i Antoni Fontana.

• **Videos de primera**

Este es el nombre de un divertido espacio de Televisión Española, que saldrá en pantalla los martes por la 1ª cadena, a las 9 de la noche. La temática es la de mostrar «vídeos»domésticos enviados por aficionados. Pues bien, un vídeo artanense está a punto de salir por la pequeña pantalla.

Se trata de un simpático vídeo de «cucanyes», donde Balbina Gil hace de las suyas. El autor de la grabación es Miguel Mestre Ginard, gran conocedor del manejo de la cámara doméstica, además de ser poseedor de innumerables talentos. Por el mero hecho de haber sido seleccionado, ha recibido ya las primeras 50.000 pts., y de llegar a la final, tendría opción a un millón de pts.

Suerte a estos dos paisanos: Miguel y Balbina, en sus andanzas pantallísticas por la TV de Madrid.

¡No se lo pierdan!

Por cierto, además de felicitar a Miguel por este logro, deseamos brindarle nuestra bienveni-

ONOMÀSTICA * ONOMÀSTICA * ONOMÀSTICA

No fa massa temps vaig fer aquesta pregunta a l'amo en Guillem Vives Negre: «L'amo en Guillem; quants d'anys teniu?» «Ai fillet tu mateix fe comptes. Sa centúria me remolca».

Més seny i naturalitat per respondre a una cosa tan delicada, és gairebé impossible.

L'amo en Guillem el passat dia 12 d'octubre complí noranta anys. De jove fou un gran feiner. Tal volta el més curiós i primifilat dels conrradors. Els que ja han quantrapassat la filada dels 50 anys, el recorden vinguent de Sa Corbaia o bé del Prat de S'Hort de N'Oléo, amb bicicleta de varilles i dos paners tan figues, com de tomàtiques, penjats a cada part del manillar, tan pulcra i manyosament col·locades, què, de les totes i a la una, podien presentarse davant el rei.

Foraviler xapat a l'antiga. Volem dir d'aquells agricultors entesos en llunes, sabes, femades, guarets, solcades, crestais, messes, parades, regadores, paranyis, així com planteraire de primera magnitud.

Personalment, no dubtam en proclamar que és l'home més expert en matèria de mesuratges mallorquins, ja que entre l'inhòspit i entremaliat món de les mesures agràries, es mou com una tonyina dins les mars blaves.

En l'amo en Guillem conflueixen vàries circumstàncies interessants. Una d'elles és el seu origen bunyolí, doncs el cognom Negre és nadiu de la Vila bunyolina.

Resulta que els padrins materns, Guillem Negre i Rosselló i Catalina Seguí Martí, vingueren al nostre poble per acurar sitges carboneres a Sos Manxos. D'aquesta unió nasqué Na Francisca Negre Seguí, la qual maritá amb Jaume Vives Genovart, Tit i Sineu.

Així què l'amo en Guillem plorinyà per primera vegada el dia 12 d'octubre de 1900. La nativitat tingué lloc al número 21 del Quarter segon D'Artà. Simplement, les cases de Sa Badeia.

L'amo en Guillem, per lligams paterns, és nèt de Miquel Vives Alzamora, Tit, i d'Isabel Genovart Carrió, Sineua, nadius artanencs. Com podem veure, ha perdut els mals noms, tan paterns com materns, perquè la usança mana la adopció de l'últim nom de lloc a on la gent ha campat. Per això és una llàstima perdre la penyora lingüística dels àlies. En el cas particular de l'amo en Guillem, nosaltres preferim Tit, Sineu i, per damunt tot, el musical «Carbotelli» dels Negres de Bunyola.

Tanmateix el salpàs de la vida no perdona ningú. La prova eloqüent la tenim en el cas concret de l'amo en Guillem. Mirau: Ell, es casà el 12 de Març de 1927 amb N'Antònia Tous Esteva, de Sa Font Calenta, la qual morí el 28 d'Abril de 1933 als 30 anys d'edat, deixant la fecunda existència de l'amo en Guillem feta un avenc malaurançós i un ninet, en Jaume, de 5 anys.

Com deiem, l'estada a la Badeia ofegà els sobrenoms naturals de la nissaga i, avui, paradoxalment, ningun membre de la família ha hereditat el motiu, tota vegada que el fill de l'amo en Guillem, en Jaume Vives Tous, exconstructor d'obres, el coneixem per Jaume de Sa Font Calenta i a la seva filla, Antònia Vives Santandreu, la tenim per Antònia Botera, degut a l'herència per part de la seva padrina materna.

D'aquest demble balla la baldufa dels malnoms.

Si havem sortit una mica de pollaguera ha estat per espillar el riquíssim panorama protohistòric de ca l'amo en Guillem.

Per mostra definitiva, veiem la real situació de la familiada. L'amo en Guillem, de Sa Badeia; El fill Jaume, de Sa Font Calenta; la nora, Maria Santandreu Sureda, Botera (podria ser D'es Pont); la neta, Antònia Vives Santandreu, Botera i de Sa Font Calenta; i, el gendre, Miquel Carrió Servera, dels Olors. Suggeriu i subjugador. Són tres generacions que porten mil quarterades de nobles terres per sobre l'esquena.

Raons sobrades per desitjar dues coses a l'Amo en Guillem: Salut de ferro i bonança per resistir els remeulos d'aquest contaminat món. Congratulacions.

DEMOGRÀFIQUES

MES DE SETEMBRE

NAIXEMENTS

- 29 - 8 0 90 Jaime Caballero Torres. Fill de Jaime i Andrea-Maria.
- 1 - 9 - 90 Rocio Chinarro Cintas. Filla de Casimiro i Blasa.
- 1 - 9 - 90 Guillermo Soler Sancho. Fill de Guillermo i Maria.
- 19 - 9 - 90 Margarida Llull Llull. Filla de Pedro-José i Maria-Antonia.
- 22 - 9 - 90 Marta Obrador Piris. Filla de Francisco i Bárbara.
- 26 - 9 - 90 Jaime Ferrer Carrió. Fill de Jaime i Margarita.
- 27 - 9 - 90 Llorenç Gayà Puigserver. Fill de Miguel i Juana-Maria.
- 29 - 9 - 90 Juan Ginard Nicolau. Fill de Juan i Margarita.

MATRIMONIS

- 1 - 9 - 90 Carlos Andreu Sancho amb Maria del Mar Miró Rullán.
- 2 - 9 - 90 Jaime Vives Payeras amb Eva Maria Muñoz Pulido.
- 15 - 9 - 90 Jaroslav Danecek amb Catalina Salas Ramirez.
- 29 - 9 - 90 Jorg Heinrich Schmith amb Ingrid Maria Terhorst.
- 29 - 9 - 90 Guillermo Oliver Bauza amb Francisca Nadal Torres.

DEFUNCIONS

- 14 - 9 - 90 Miguel Sancho Garau. C/ Nou, 13. 69 anys.
- 20 - 9 - 90 Maria Torres Garau. C/ S'Hort, 1. 85 anys.

COTEX

Suministro Cortinajes,
Uniformes
y Lencería Hostelería

FERRER VAQUER, S.L.

C/ Parras, 90

Tels. 83 53 15 - 83 53 31

Fax 83 51 62

07570 ARTÀ (MALLORCA)

ALQUILER DE PELICULAS

ELECTRODOMESTICOS

INSTALACIONES ELECTRICAS
VENTA DE ELECTRODOMESTICOS
JAIME MESTRE PAYERAS

Carrer Ciutat. 46 • ARTÀ

TELYCO

FAX Y TELEFONOS

ONOMÀSTICA * ONOMÀSTICA * ONOMÀSTICA

L'amo en Joan Lliteras Vaquer, de Son Mari, el passat dia 3 d'Octubre arribà al cim dels 93 anys. Per tant, ha vist de tot i més. Fill de Cristòfor Lliteras Ginard i de Margalida Vaquer Moll, nasqué al carrer De's Ponterró, 9. Aquesta casa en temps de la pesta bubònica (1820) ja pertanyia a la família de l'amo en Joan. Després passà a propietat d'un altre Vaquer famós: L'amo en Toni Rai, sogre d'en Pep Tosar i excel·lent actor dramàtic.

Els pares de l'amo en Joan estaven a Sos Sanchos. Degut a ser fill de mare gavellina, assaborí les primeres lletres a Capdepera, baix l'ensenyament dels frares Ligurins. El P. Vidal, veient les qualitats d'en Joanet, li ensenyà mimica parlada perquè pogués conversar amb en P. Tacó, un al·lot mut de naixença. El progenitor del mudet va ser batle de Capdepera en temps de la II República.

Per espai de tres anys, l'amo en Joan va viure a la veïna Villa amb els padrins materns i una tia fadrina. Llavors encetà bòtil a l'escola privada del capellà Pancecola, al carrer de Pedra Plana, abans Ca'n De Pula i avui Ca N'Andreu Rumbante.

L'amo en Joan de Son Mari, la diada amonosiwola dels seus 93 anys.

Els condeixebles eren triats amb un guant de seda. Redell quin esbart d'estornells tan selecte! De l'aula escolar seleccionam en Joan i en Toni, fills de l'Apotecari Romero i germans de les senyores Rome-res veïnes de la posada pairal de Ca'n Cardaix.

Sa Corbaia també estava representada per en Toni, qui més tard fou Jesuïta i en Tomeu, pare de l'acreditat cirurgià plàstic Dr. Toni Cursach. En Daniel Cano, un llépol de la cultura que assolí dues carreres (Telègrafs i Dret notarial), sobrant-li hores lliures per dedicar-se a la dramaturgia.

D. Miquel Tafona i el seu germà Joan, capdavanters artanencs. En Pep de Son Fang, autor de la vida d'en Miquel, casat amb na Maria Pancecola del carrer D'Alcariot. En Pep de Betlem, més conegut per l'amo en Pep de Sa Jordana, formidable cavallista i propietari que fou de Na Quemina i de la cèlebre mula de Betlem, guanyadora, a Ses Fontanelles, del matx quantra la imbatible mula de Petra amb motiu de la vinguda del ferrocarril l'any 1921.

En Paco Ranxer, germà major de l'amo En Toni Ranxer, el jove-níssim bergantell del Club T.E. i petanquista infal·lible. En Pep Asdoro, fundador de la saga dels Morros del Convent. Inoblidable nissaga formada per En Miquel, un traüller de campionat. En Paco, difunt, marit de Na Francisca Rossa. En Pep, milionari vent en popa. En Salvador, braç dret de Don Llorenç Lliteras i de mestre Antoni Garameu, de quan la construcció de Ses Pesqueres l'any 1955. N'Antònia i En Jaume, dels quals només sabem que viuen i també han prosperat.

El capellà Pancecola era un dels convençuts de l'infesta lema «la letra, con sangre entra». A posta, armà una «anguila» flagel·lant. Una anguila és una llandera d'escorrejades, el qual cordell acaba amb un nus seguit d'un altre, a cosa de dos pams lluny. D'aquesta guisa, el capellà Pancecola obligava als alumnes discòls a posar-se testa avall, aguantant-se a terra sobre els dits índex. Així, les anques oferien un blanc suggestiu i voluminós per ensivellar-los una llanderada d'ase. Vet ací, que en Pep Asdoro, fart de rebre ventoves de corda, un dia canvià els calçons blancs per una esponjosa pell de conill. La qüestió era tenir el màrtir cul a la barbacana del redós.

Tot seguit, l'amo en Joan, 14 anys recent complits, anà amb el mestre Segundo, destacant, una cosa mai vista, dins l'entremaliat món de les matemàtiques, al mateix temps que compartia les classes docents amb la pellissa de pastor a Sos Sanchos, fins l'any 1917. Llavors, la família estigué un any a la vila preparant una estada a Sa Canova que duraria 8 anys.

Seguidament, 4 temporades a Son Mari i 30 mesos al poble. A l'entremig, compraren Na Cabrera, un establiment de Xiclati de 12.200 destres (equivalents a 30 quarterades i mitja) per deu mil duros, a Don Pep Quint Zaforteza. Tallaren l'olivar i moblaren l'establiment de figueres, garrovers i ametlerar. Això era l'any 1929.

Quatre anys més endavant, a ca l'amo en Joan hi hagué el disgust de la vida. El dimoni deixà vinclats els bens familiars. Na Pastora, la mula millor d'Artà, estirava els potons després de 22 anys de donar profit i gust a la casa. Mentres, la falcella mortal, assegedada de sang, s'emportà les vides d'una poltra de 3 anys, d'una egua de 7 i la d'un mul de 9. Desesperat, l'amo en Joan comprà la poltra «Murta» per 13.000 pessetes, més o manco la soldada d'un menestral durant set anys.

L'amo en Joan tenia dos caires foguers: Llaurar i fer de pastor. L'any 1918 conegué N'Isabel Femenies Massanet, una berganta de Son Sureda. Per espai de 5 anys la marrucà amb la fidelitat del cigne. La prova del que deim, és que per festejar anava a peu de Sa Canova a Son Sureda, dret a Sa Rota d'en Ros, baixant pels Fontanals, N'Espella-Varqués s'esquerda, Sa Barrera des Pobres de Na Conta, rec-te a les cases de Son Sureda, a mitja mà de la partió de Ca'n Tomeu Roig, fill de l'amo en Toni de Son Sureda.

Fent camí, arribà el 18 d'Octubre de 1923, data del matrimoni amb N'Isabel i sota la supervisió canònica de l'inevitable vicari Felip. Del maridatge floriren 4 rebrols tendres: Na Margalida, esposa del nostre particular amic Miquel Payeras, lligat amb els números des de sempre. En Cristòfol, pulquèrrim de la meticulositat. En Tomeu, un patriota que en tal d'aconseguir la nacionalitat mallorquina barramaria el Puig D'Alpara i en Joan, sufragani d'uns peus de ferro que eixeraven els turmells dels contraris a Ses Pesqueres.

L'amo en Joan: A l'any 2000 ho brufarem. Déu així ho ha disposat.

Pintura — Acabados de Madera en

general

PG

Interior
Exterior

Esmaltes - Tintes - Barnices - Lacas

C/. D' Hernán Cortes, 3

☎ { 56 21 31
56 29 88 ARTA

COEXA, S.A.

CONSTRUCCIONES, EXCAVACIONES Y ASFALTOS

Via Mallorca, 36 - Tels. 56 37 48 y 56 52 67

CALA RATJADA

Fàbrica de Licors
Cerveses.

Licors nacionals i estrangers
DES DE 1890

Especialitat en licors mallorquins:
PALO, HERBES DOLCES I SEQUES,
ANIS SEC «LA ESTRELLA DE ARTÀ»

Carrer 31 de Març, 11
Tls. 56 20 38 - 56 22 07 - Fax 835280
ARTA

QUATRE ESQUITXOS SOBRE LA NOSTRA LLENGUA

Qui barata, el cap se grata,
diu el poble mallorquí.
Però no sempre és així.
Quan un consulta el coixí,
no se grata, si barata.

Altres temps, feien bugada;
porien perdre un llençol,
a la sombra o baix del sol;
fer lo que toca no dol,
ni una ni mitja vegada.

Ja fa mesos, jo escrivia:
en aquest pobre racó,
no vull donar cap lliçó,
ni dar la meua opinió.
Aquest pagès no en sabia.

Remarcava, de valent:
filòlegs amb doctorats,
dins el món anomenats,
són autors qualificats
i amb un criteri excel·lent.

¿Per què, idò, deman, encara,
jo m'havia d'arriscar
a opinar, a embullar,
si dels mestres puc mostrar
la feina que han deixat clara?

Vull aguantar-me ben fort
amb l'estudiada promesa.
Si acollíu la gran riquesa
dels treballs de gent entesa,
voltres i jo tendrem sort.

¿És llengua? ¿O és dialecte?
¿Encara estam amb aquestes?
Les preguntes son ferestes!
¿Les faran persones llestes?
No tenen tan trist defecte.

Baratam, avui, lector,
la ploma del meu veïnat;
bons arguments ha deixat
quan ha escrit o ha parlat
de nostra llengua millor.

¿Li amoll, o no li amoll?
¿Ho dic ara, i a fer via?
Idò, escric amb alegria
el nom de tanta mestria:
DON FRANCESC DE BORJA MOLL!

No importa escriure res pus.
Com entrada, ja està bé!
Em pens que només convé
llegir amb seny, o redebé,
el treball escollit. SUS!!

UN DE FORA POBLE.

IV

¿LLENGUA O DIALECTE?

«2. Encara hi ha gent endarrerida que demana si el català, el valencià i el mallorquí són llengües o dialectes; aqueixes persones deuen concebre la llengua com una cosa de més dignitat, d'una elevada categoria a la qual no pot arribar el dialecte si no deixa d'esser dialecte. Aquestes idees son molt falses. Entre llengua i dialecte, no hi ha diferència material, sinó únicament

diferència de punt de comparació. Tot llenguatge natural és llengua i és dialecte: és llengua si es considera com un sistema de signes orals d'evolució històrica ben caracteritzada, en relació a un altre sistema que té característiques essencialment diferenciadores; és dialecte si es considera com un sistema de signes orals que no es distingeix sinó accidentalment d'un altre, amb el qual, per tant, forma una mateixa llengua. Així podem dir, per exemple, que el castellà típic de Madrid és una llengua si es compara amb el francès que es parla a París, però és un dialecte si el consideram en relació amb el castellà que es parla a Santander o a Burgos; anàlogament, el mallorquí és una llengua si el miram en relació al castellà, a l'italià o al francès; és un dialecte si el consideram en les seves peculiaritats respecte al català de Barcelona o al valencià.

En fer aquesta afirmació ens limitam a exposar els resultats dels estudis de la lingüística moderna. És l'opinió de tots els filòlegs, no sols catalans, sinó castellans (Menéndez Pidal, Dámaso Alonso, Lapesa, García de Diego...) i estrangers conixedors de la nostra llengua. La categoria d'idioma atribuïda al català, i la identitat idiomàtica de les tres branques (Catalunya, València i Balears), són proclamades per la mateixa *Academia Española de la lengua* quan declara: «...la lengua castellana no ha prevalecido totalmente sobre las de los otros pueblos que habitan la Península Ibérica, puesto que así los portugueses que forman un Estado aparte, como los vascongados y los pueblos que hablan el catalán o alguna de sus variedades (Cataluña, Valencia y las Islas Baleares), conservan su propio lenguaje y lo cultivan literariamente». I en la darre-ra edició del seu Diccionari, l'Acadèmia defineix mallorquí així: «*Varietats de la llengua catalana, que se parla en la isla de Mallorca*».

3. En totes les llengües existeixen dialectes, és a dir, formes de llenguatge més o menys diferents les unes de les altres, però que no presenten divergències prou fortes per a establir-ho independència ni fer que els homes d'un dialecte no entenguin els qui

en parlen un altre; i en el cas d'escriure's els dos dialectes cadascun amb ses pròpies característiques, no arriben a donar la impressió que siguin realment llengües distintes.

El llenguatge parlat té com a nota distintiva l'evolució i la tendència a la diversitat. Al contrari, el llenguatge escrit tendeix a la unificació, al manteniment de la unitat idiomàtica enmig de les diferències dialectals. Aquest llenguatge representatiu de l'essència abstracta de l'idioma, s'anomena *llengua literària*.

Un madrileny, un sevillà i un aragonès son tres individus que parlen una mateixa llengua, la castellana, cadascun en forma diferent, cadascun en el dialecte propi de la seva regió; però en posar-se a escriure un article periodístic, una novel·la o una poesia, tots tres coincidiran a escriure segons unes mateixes regles gramaticals que representen la fórmula de la unitat de l'idioma castellà. Això mateix que deim del castellà podem dir-ho amb més motiu del francès, de l'anglès i en general de totes les llengües, perquè en totes hi ha grans divergències entre el llenguatge parlat i l'escrit. En el mateix cas es troba la nostra: un català de Lleida no parla igual que un de Barcelona o de Tarragona, ni un valencià parla com un mallorquí; dins una comarca petita, com Mallorca, es troben prou diferències del parlar d'uns pobles al dels altres; no obstant això, tothom qui avui escriu en català accepta un cert grau d'uniformitat, de manera que les poesies del mallorquí Alcover, del català Maragall i del valencià Llorente no són sinó manifestacions d'una mateixa literatura comuna a les tres regions esmentades.

La llengua literària no s'ha de formar necessàriament pel predomini complet d'un dialecte damunt els altres, sinó per la generosa cooperació de tots. Cada dialecte té les seves bones qualitats, que cal aprofitar per enriquir la llengua general; i cadascun té també els seus defectes, els excessos de diferenciació, que cal sacrificar davant les formes tradicionals que representen el punt de convergència de totes les varietats dialectals».

FRANCESC DE B. MOLL

(Del llibre «GRAMÀTICA CATALANA referida especialment a les ILLES BALEARS». — Desena edició. Palma de Mallorca. 1987).

Continuarà el mateix tema.

SAUNA - PISCINA - TENIS - SOUVENIRS

Restaurants / Bar

Club Casa Naval

Bodas, Banquetes, Comida mallorquina

BETLEM — Colonia de San Pedro — Tel. 58 90 12 — ARTÀ, Mallorca

MARIA ANTÒNIA SALVÀ, MESTRA DEL LLENGUATGE

II

Dèiem a l'article anterior que Maria Antònia Salvà tingué la sort de trobar bons amics que l'aconsellaren sàviament en les seves tasques literàries i que aquests amics foren, principalment, Miquel Costa, Joan Alcover i Miquel Ferrà. A aquesta llista podríem afegir, en certa manera, Pere d'Alcàntara Penya i indubtablement el poeta català Josep Carner. Josep Carner és l'autor del conegut «piropo» dedicat a les joves artanenques, de fa molts d'anys:

*Donzelles artanenques, sembla que us veig encara,
diumenge a l'hora baixa, disperses pels camins,
de tres en tres, alegres, girant-vos desiara,
donant a les quintanes un aire de jardins.*

Però anem en primer lloc a la influència de Miquel Costa sobre Maria Antònia Salvà. Entre les famílies Costa, de Pollença, i Salvà de S'Allapassa, de Llucmajor, hi havia, de temps enrere, vincles de molt bona amistat. Ja quan se casaren els pares d'En Costa l'any 1853, el pare de Na Maria Antònia, que tenia també aficions literàries, felicità els novius pollencins amb uns versos en castellà plens de bons desigs i que, passats els anys, no deixaren de ser una mica profètics:

*Con prole robusta véase premiada
la llama más pura que amor encendió,
que apacible crezca en vuestra morada
y os sea corona de gloria y honor.*

L'afecte que se tenien els progenitors de Miquel Costa i de Maria Antònia Salvà s'estengué —cosa natural— als fills respectius, i un dia succeí que trobant-se Miquel Costa a Llucmajor, volgué que Na Maria Antònia li digués alguna de les poesies fetes per ella, una qualsevol, la que ella volgués. Maria Antònia, un poc empeguïda, li recità... *Orfenesa*. En Costa, discretament, sense donar gaire explicacions, demana una còpia dels versos que acabava d'escollar. I que fa després? Sense dir res a ningú, envia la còpia a la *Revista Catalana* que aleshores es publicava a Vic i en la qual Mn. Costa tenia molta coneguda i tallava i cosia, per dir-ho així.

Passat algun temps, Maria Antònia Salvà, agradablement sorpresa, rebé per correu un número de l'esmentada *Revista Catalana* on se publicava, en lloc destacat, la seva poesia *Orfenesa*.

De llavors ençà ja fou En Costa el seu protector i guia literari. Li deixava llibres, li corregia escrits i li feu conèixer personalment quasi tots els literats mallorquins de la seva època. També va ser En Costa qui aconsellà a Maria Antònia Salvà que aprengué bé la llengua francesa, ja que mitjançant aquesta llengua —li deia Costa— «tindria la clau de totes les literatures», com així va ser.

Mn. Costa —és prou sabut— morí sobtadament damunt la trona de les Tereses de Palma dia 16 d'octubre de 1922, mentres predicava. No cal dir que el fet commogué tot Ciutat i especialment els ambients literaris. Maria Antònia Salvà, dolorida extraordinàriament per aquella mort tan inesperada, compongué els següents versos sortits del fons de la seva ànima:

*Si és la mort complement de la vida,
bé a ta vida la mort correspon,
bon amic que avui deixes la terra,
sant amic, mestre i llum de mon cor.*

*A ta mort no hi escauen febleses,
tot és magne d'altesa i decor;
enlairat sobre el món tu visques
i enlairat et sobtava la mort.*

Miquel Costa

Joan Alcover

I acabava amb aquests dos versos preciosos:

*Es el temps de la sembra dels lliris,
quan més bella és la posta del sol.*

I passem a un altre punt: influència de Joan Alcover sobre Maria Antònia Salvà. A Joan Alcover, a qui Maria Antònia anomena «l'incomparable Mestre», el conegué i el tractà sobretot en les tertúlies literàries que D. Joan tenia els diumenges a ca seva a un salonet, que ha esdevingut famós, des del qual es podia contemplar la ciutat, la mar i la serra llunyana. Per aquest salonet desfilaren, a través dels anys, el mateix Miquel Costa, Miquel dels Sants Oliver, Mateu Obrador, Antoni Mª Alcover, Gabriel Alomar, Joan Rosselló de So'n Forteza, Llorenç Riber, en una paraula, les millors plomes mallorquines d'aquell temps i m'atreviria a dir que de tots els temps, si exceptuam Ramon Llull, que ens cau molt enfora.

Joan Alcover no fou, per a Maria Antònia Salvà, un mestre tan directe i tan acostat, diguem-ho així, com Mn. Costa. Però no hi ha cap dubte que el seu ascendent literari pesà en moltes ocasions sobre la nostra poetessa.

Respecte de les esmentades tertúlies literàries de ca D. Joan Alcover, diu Maria Antònia Salvà amb senzillesa i humilitat encantadores: «em vegi —jo també!— a freqüentar el salonet domini i literari... i això fou per mi l'honor dels honors». Allà creim que aprengué ella moltes coses. I per què no dir-ho? Creim que també n'ensenyà.

Altres amics, i en certa manera mestres, tingué Maria Antònia al llarg de la seva vida, com dèiem al principi.

Miquel Ferrà, per exemple, encara que molt més jove que ella, fou en moltes ocasions el seu conseller i, sempre que el necessità, el seu auxiliar en les tasques literàries carregant-se de bon grat tot allò que ella no podia fer per si mateixa com tracte amb editors, còpia i correcció de manuscrits, etc.; amb una paraula, Miquel Ferrà va ser per a Maria Antònia la seva *crossa*, en qui tenia posada una plena i il·limitada confiança.

¿I què en direm de la influència de Josep Carner sobre la nostra poetessa? Millor que allò que nosaltres podríem dir ens ho dirà ella mateixa. Escoltem les seves paraules: «mantinguérem llarga i nutrida correspondència epistolar, en la qual exercí sobre mi un tan particular mestratge, que ningú haurà influït com ell la meua producció literària de l'edat madura, sobretot en quant atany a la cura de la forma poètica. A ell li dec l'haver fet la traducció de *Mireio* (que consider la meua obra cabdal), car sense la seva reiterada insistència en aquest punt, no hauria tengut prou gosadia per emprendre una obra com aquella...»

(Continuarà)

J. SARD

**Cafeteria
ALMUDAINA**

- ✓ Granizados de almendra, naranja y limón
- ✓ Pastelería
- ✓ Heladería
- ✓ Hamburguesas
- ✓ Platos combinados
- ✓ Tapas variadas y meriendas

Avda. Ferrocarril, nº 4 — Tel. 56 22 48 — ARTÀ (Mallorca)

«L'empremta del Sesgo»

A la pandilla de la Plaça Nova que presidia en Joan Sopa, la cerren amb un cedaç de bocaram verjo. Per minúscula que fóra la tàstara, aquesta era cernuda sense pietat i prest passava a la subdivisió dels baltis.

Durant els anys cinquanta, la voravia de Ca'n Sopa (cantonada del Banesto) va ser juntament amb el cantó de sa «paciència», la verdatada Àgora artanenca. Més ben dit: la caldera dins la qual es covenen tots els esdeveniments socials i esportius de la nostra inefable Vila. Si hi afegim el veïnatge del Bar Ca'n Picó, tendrem servit l'estament mundà del poble.

Foto de l'any 1937. Lloc, la Base militar aèria del Port de Pollença. De dreta a esquerra; El sargent Eduardo Amorós Viciedo, de Ceuta, en Sopa, en Mates, en Mulet i en Santandreu. Era qüestió d'estar tocats de's boll per pujar a una nau «espacial» d'aquell temps.

Perquè la cosa anàs en rauja, en Sopa tenia un sèquit d'amics corals digne d'un peix gros forrat d'estampetes verdes. La cort amigable estava formada per Sebastià Niu, Toni Murtó, Jaume Cabrer, Joan Vicens, Pep i Joan Picó, Joan Terres, Tòfol del Dorado, Jaume de Sos Llulls, Sebastià Trenta, Francesc Xamena, Joan Leu, Tomeu Vei... En Vei tenia aires de gran aristòcrata. Fou un llepavents que sabia palmejar el poble expert mestre de cerimònies.

Abans, però, en Joan Sopa compartí amistat fraterna amb N'Andreu Sagristà, en Miquel Corona, en Mateu Mangol, en Llorenç Rayó, en Toni Carrillo, en Pep Marín, nebot de Na Biatriu marina del carrer de la Vinya, els germans Llorenç i Andreu Cifre, en Rafel Cinto, en

21 de Maig de 1936, al camp de fútbol del velòdrom de Ca'n Massot. Vegeu a en Sopa amb els colors del C.D. Artà de llavors; camiseta llistada de blanc i verd. Per cert: En Joan Sopa aleshores no tenia els popissos de les cuixes tan mereixedors com ara. Jugava de mig volant. Al fons, la celeberrima mitjanada de Ca'n Joan Creu Vella, tribuna in solidum de l'amo en Joan Marín de Na Palova.

Tòfol Cabrer, primogènit d'en Jordi Cabrer, l'amo en Guillem Ganància, en Miquel Mangol, en Pere Antoni Confit, en Tomeu Regalat, en Tomeu Moyà, els germans Joan i Rafel Butlo i una enormitat més que no podem anomenar per manca d'espai.

El dia 25 de Febrer de 1919, a la Plaça de la Constitució hi hagué un naixement producte de la cadena carnal i canònica de Bartomeu Amorós Sancho amb Francisca Mójer Jaume, nadiua de Llucmajor. El novell minyonet rebria de l'edat dels àngels, el nom de Joan i els cognoms Amorós i Mójer. Això fa que fos nét patern de Joan Amorós Alzamora, comerciant, Abeurador, 4 (Ca els padrins d'en Joan Amorós Negre) i de Catalina Sancho Sancho, i nét matern d'Antoni Mójer Sastre i Francisca Aina Jaume Julià, ambdós llucmajorers de vena.

L'amo en Tomeu, pare d'en Joan, nasqué a les nou de la nit del dia 19 de Desembre de 1885, en el molí fariner de Sa Clova d'en Gili (Sa Farinera). Va ser un exemplar típic del segle dinou; això és criat a coces i amb total absència de privilegis. Res d'unes sabates noves cada quinzena, ni cos què vols cos que desitges, ni tampoc amb «patatilla» ni ave-crems ni ave césar: Pamboli, pa torrat amb saïm vermell, pa i fonteta, qualche retaló de formatge de cabra tan dur com un llauratò de torrent. Si la anyada havia estat bona, llavors tendria empriu a l'abast del porc matancer.

Per prendre una dutxa? Molt senzill: Un capbussó al fons del gorg De's Salt i net com la plata. Bons estaven aleshores per criar malfenerrandos perdularis! Perquè l'amo en Tomeu, per creuar el recorregut que va del fetus matern a la llum natural casolana, sols tingué per comare a l'orgue gemagadís de la pròpia mare i la assistència ginecològica de son pare, el qual feia l'espès traginant ollades d'aigua calenta i pedaços de drap blanc a usança tocològica de l'època.

Avui en dia el succés és totalment impensable. No obstant això, el padri d'en Joan Sopa, l'amo en Joan Amorós Alzamora, encara nasqué en unes condicions més dramàtiques i angunioses. Resulta que el repadri Joan Amorós Sancho, anava des de So Na Sopa a la Vila dins un carro en companyia de la seva muller Bàrbara Alzamora Cursach, la qual sentia freturances venturoses d'amollar quelcom sagrat i inel·ludible.

Per més calvari queia aigua de bambolla. Na Bàrbara de's Rafal ja no podia aguantar les Bones Meravelles. El seu espòs Joan trompitxà el mul de granat, però en Moro, a l'alçada del torrent De's Pollets va dir: Que passin Sant Cristòfol i el Nin si volen. Jo no pas i toris. Me reneg. Cap feina ni necessitat tenc d'anar nedant a la mar. Mentres, el padri d'en Joan feu la tercera amonestació a la repadrina: «Sien acases cel·les fosques des nou mesos de presili. Jo vui surti sigui ploquant o fent sol».

Així que al bell mig d'aquella inhòspita clínica de barrumbades de trons i llamps va néixer el padri d'en Joan Sopa, essent més endavant, uns dels homes xapats i grossos de la generació de l'any 1863.

PG.

En Perico Guixó estrenà la Benzinera del Pai d'en Sales, abeurant el Plymouth model Cuatro Carabelas de vuit plasses de lloguer. L'operari mànega amb la mà, és un empleat de Campsa. Per a la posteritat, diguem que l'efemèride fou el 21 d'Agost de 1962. Exactament i dia per dia, del setè aniversari de la defunció de l'amo en Bartomeu Amorós Sancho, ocorreguda el 21 d'Agost de 1955. La paret i el portell del fons eren Ses Forques de Ca'n Sua. Avui i paradoxalment, Carrer de la Pau i amb tres Capitans a la cantonada. Res. Coses que passen a dins el nostre poble. Perquè ningú mai ha vist anar de la Forca a la Pau amb tres capitans de propina.

D Ferreteria
ascual

Calle Cardenal Despuig, 12
Teléfono 56 23 92
ARTÀ - Mallorca

HERRAMIENTAS PARA LA CONSTRUCCIÓN
PINTURAS • BRICOLAGE
SERVICIO DE ALQUILER
HORMIGONERAS • COMPRESORES
GENERADORES - MONTACARGAS
M. DISCO - ETC.

Ferretería SAN LORENZO

Calle Mosén Galmés, 37
Teléfono 56 96 50
SAN LORENZO - Mallorca

MUNICIPALERÍAS

En la sesión plenaria de carácter urgente y extraordinario, celebrada el 2 de Octubre del presente año, se trató la siguiente cuestión: Instar a la Conselleria de Sanitat y al INSALUD la puesta en funcionamiento del P.A.C. (Punto de Atención Continuada) de Artá a partir del 9 de Octubre, tal y como estaba decidido y anunciado al pueblo, cumpliéndose así la nueva ley de Sanidad y llevándose adelante la reforma sanitaria de acuerdo con los planes y decretos actualmente en vigor.

Como Vds. ya sabrán, el Ayuntamiento de Artá llegó a un acuerdo con el de Capdepera para que el P.A.C. permaneciese en nuestra localidad durante un cierto tiempo en periodo de pruebas, para que luego se estableciese aquí definitivamente, ya que las condiciones de nuestro Hospital y las distancias geográficas de la zona son, evidentemente, las más adecuadas.

Lógicamente, la población de Capdepera se manifestó en contra de este acuerdo, y su Ayuntamiento se echó a tras en cuanto al mencionado acuerdo. Y, verdaderamente, no se les puede culpar del todo. Que el INSALUD, organismo dependiente del Gobierno Socialista, pretenda recortar la asistencia sanitaria mínima como son las comúnmente llamadas urgencias, es retroceder un gran paso en cuanto a una mejora de la calidad de vida del individuo.

Lo que sí sería realmente plausible, sería la creación de nuevos P.A.C. en las distintas localidades. Los españoles estaríamos, sanitariamente, mejor atendidos y muchísimos profesionales de la rama sanitaria accederían a un puesto de trabajo más digno que el que actualmente desempeñan, por no hablar de los tantos y tantos que están en la lista de espera, totalmente parados.

Tal vez, Vds. no se habrán parado a reflexionar sobre el siguiente tantéo matemático. Hoy por hoy, nuestra localidad cuenta con un médico cada 2.000 habitantes. Una vez que la reforma sanitaria entre en funcionamiento, las urgencias se llevarán a cabo con un médico cada 12.000 habitantes en temporada no turística, y esta última cantidad se triplicará en los meses de verano. Estas cifras, debemos agradecerlas al mal denominado P.S.O.E., que en lugar de predicar con el ejemplo en cuanto a la creación de nuevos

puestos de trabajo, prefiere incrementar el gasto público y aconsejarnos, por no decir exigimos, que nos ajustemos los cinturones, que la culpa de todo lo tiene el conflicto del Golfo, sin especificar qué golfo. Volviendo a la sesión, cabe destacar la oferta de una mayor colaboración por parte de los grupos PP. y C.D.S. hacia el grupo gobernante. Estos, a pesar de no haber sido avisados hasta el día anterior y por teléfono, accedieron de buen grado dada la importancia de la cuestión. Agradeciendo públicamente a Miguel Pastor el que por primera vez les consultase su opinión al res-

pecto antes de la sesión. Miguel correspondió a esta gratitud prometiendo tener en cuenta la oferta de colaboración y mayor diálogo siempre y cuando las circunstancias así lo requieran, y los puntos de vista o ideologías no lo entorpezcan. Veremos hasta cuándo durará este futuro pacto de gobierno, adornado por bellas palabras e intenciones más bien algo tardías.

Pero, como dice el refrán: «Más vale tarde que nunca».

Por cierto, se están preparando ya las listas de cara a las próximas elecciones de Mayo. Nos han comunicado que habrá muchísimas sorpresas. Dimisiones, caras nuevas, viejas caras que se incorporarán de nuevo al panorama político municipal, etc...

Les seguiremos informando.

CICLISMO

UN BINOMIO DE ARTANENCOS: ALZAMORA Y ALZINA Campeones de Baleares de Ciclismo

La ascendente progresión del infantil Gabriel Alzina ha sido constante. Aun cuando su actividad no haya sido continua sus resultados han sido más po-

sitivos de día en día. A su importante segundo puesto conseguido en Buñola sucedió su gran victoria en el Campeonato de Baleares. Quince mallorquines, dos ibicencos y dos menorquines optaron al título en la cita de María de la Salud. Alzina hizo valer su «puncher» para calzarse con toda brillantez el título.

El desfile triunfal de Miguel Alzamora ha continuado en el transcurso de estas últimas semanas, evidenciando una superioridad manifiesta en esta categoría de cadetes. Centrada su actividad en pista nuestro paisano se calzó los galardones de campeón en velocidad y kilómetro salida parada, mientras en fondo y persecución quedaba en segunda posición. Su dedicación temporal como pistard no fue óbice para que reafirmase sus dotes de todoterreno imponiéndose en los circuitos urbanos de Binisalem, Porreras y Buñola.

J.C.F.

SOCIALS

Foto: Centre 2000 U.

BODA

Es proper passat onze d'Agost, anellaven el seu laç matrimonial en el Santuari de Sant Salvador Maria José Acedo Ortega i José Vives Riera. Va concullebrar la cerimonia el Pare Franciscà Josep Gelabert. Els novis sortiren en viatge de lluna de mel cap a Portugal i Nort d'Espanya.

Les desitjam tota casta de felicitats.

HÍPICAS

El sábado 22 de Septiembre, última reunión nocturna en Manacor, casi todos los caballos de Artá que participaron lograron clasificarse. LUCAS, PASTORELLI y PANYORA consiguieron la victoria, MALTEMPS V.X. y RIGGI ocuparon la segunda posición y JEREMI llegó en cuarto lugar.

En Son Pardo y el 23 de Septiembre, la campeona E. MARISOL, fue la primera nacional en probar fortuna en la prueba de kilómetro lanzado, con un crono de 1'17"3, es un tiempo que sin llegar a su propio record, no desmerece. Quizás les resulte difícil a sus contrincantes que se sumen a esta prueba a bajarle la marca y como en el año precedente se pueda hacer con el trofeo y premio especial destinado a esta modalidad.

Cabe señalar que la yegua E. MARISOL, con el tiempo invertido en carrera de 1'21"6, E. MARISOL 1'21"7 y LUCAS 1'21"4.

La revista TROT, señala al caballo LUCAS de la cuadra Sa Calobra, en el Ranking 90, entre los mejores nacionales de la isla, con su record de 1'20"7 y 4º en las sumas ganadas con la cantidad de 406.300,—.

El día 12 de Octubre, fiesta de la Hispanidad, el potro RIGGI de la cuadra Na Porrassa consiguió ganar el Premio CRITERIUM 2 AÑOS, la carrera más importante destinada para los trotones de esta edad, que se realiza durante el año, máximo galardón que se puede aspirar para un potro antes de los tres años. El tiempo invertido en esta carrera fue de 1'29.

Con esta victoria de RIGGI y sus brillantes actuaciones en todas sus salidas en pista, en lo que va de año, lo convierten en el mejor potro de su generación.

En la misma diada de la Hispanidad, consiguen premio MALTEMPS V.X. a 1'26"5 y JOIELL a 1'25. Y, después de una larga ausencia por haber criado, reaparece en pista la yegua d'en Tòfol del Dorado, JOYA BOIS.

Cuando el caballo MALTEMPS VX de Sa Corbaia, atravesaba un buen momento, del cual se había clasificado en sus cinco últimas carreras, ha tenido un accidente con un coche, de cuya lesión, tendrá que estar apartado de las competiciones durante una temporada.

RIGGI, ganador del PREMIO CRITERIUM 2 AÑOS.

TORNADE DU FRANCE, la yegua importada de Francia por Juan Cladera «De Carrossa», tiene unos orígenes mucho mejores que en un principio me creía, pues al tener poca familia en Mallorca, su sangre era desconocida. Su padre KABAK, 1'20 y 1'64 mts. de altura, es hermano de HETRE VERT, con un record de 1'13 (Semental campeón internacional 2.570.000.— francos en sumas ganadas), LARABELLO 1'12, FAKIR DU VIVIER 1'14, EREGOYA 1'15, etc.

Por parte de su madre JAPA, tiene al hermano paterno JACOB DU CHIGNON de 1'16 al ser los dos hijos de NARIOCA y nietos de CARIOCA II.

Esperamos verla pronto en las competiciones y el día que las deje, puede ser una grande reproductora al tener mucha clase.

CASTAÑER conducido por Juan Amorós y CARTUMACH por Miguel Fuster.

TOMEU FEMENÍAS SARD

Fotos. —Revista TROT

Reportajes
Enfante

Foto
Video

BODAS - COMUNIONES - BAUTIZOS
ARTICULOS FOTOGRAFICOS

C/. Vinya, 25 - Tel. 83 53 34

ARTÀ (Mallorca)

Jardineria, Disseny
Manteniment i
Venda de Plantes

Joan Llabata Morey

Plaça Conqueridor, n.º 8
Tel. 88 52 44

07570 ARTÀ
(Mallorca)